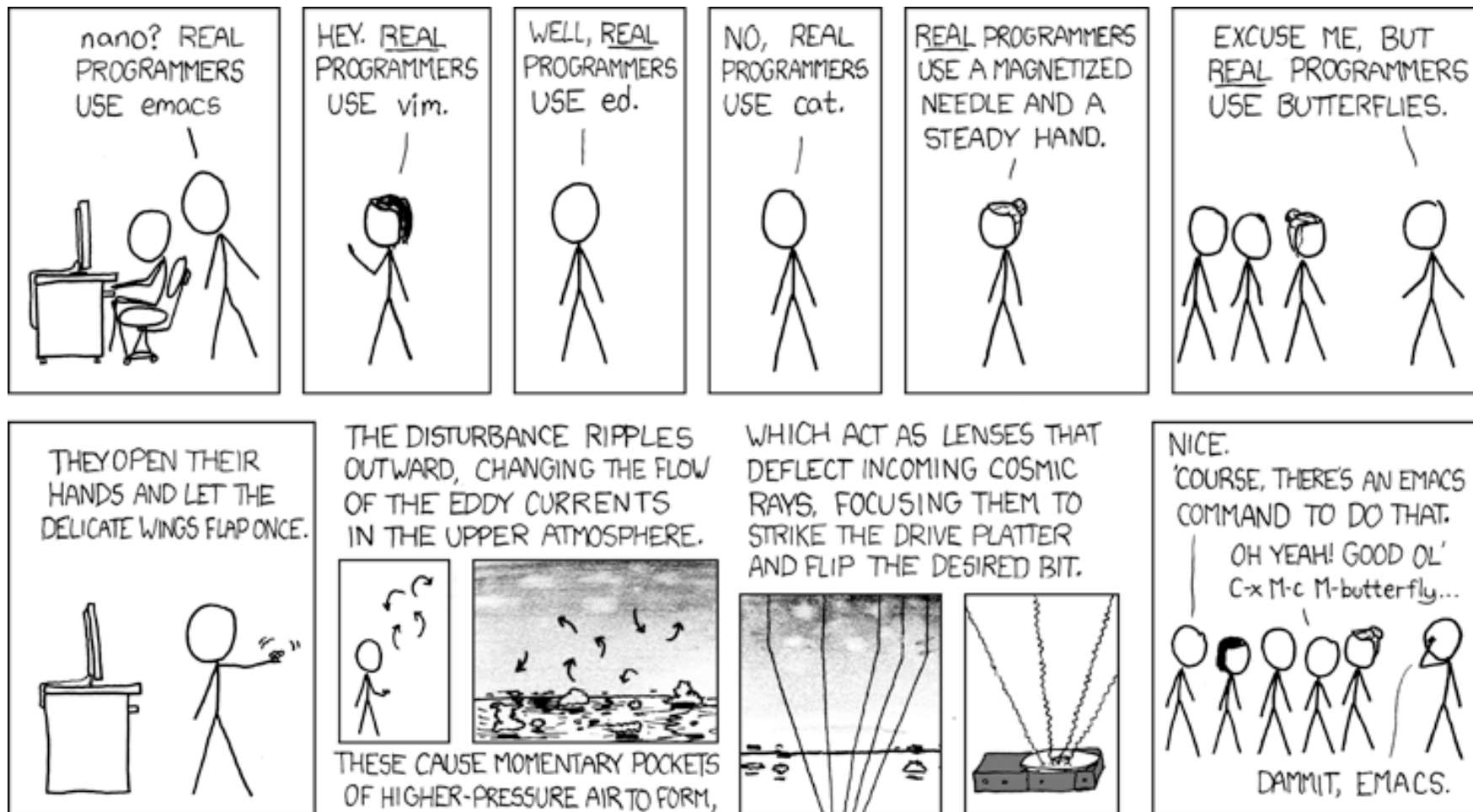

Calculatoare Numerice (2)

-Cursul 5 – Memoria virtuală

Facultatea de Automatică și Calculatoare
Universitatea Politehnica București

Comic of the Day

<http://xkcd.com/378/>

Memoria Virtuală

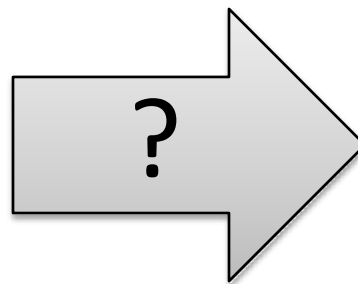
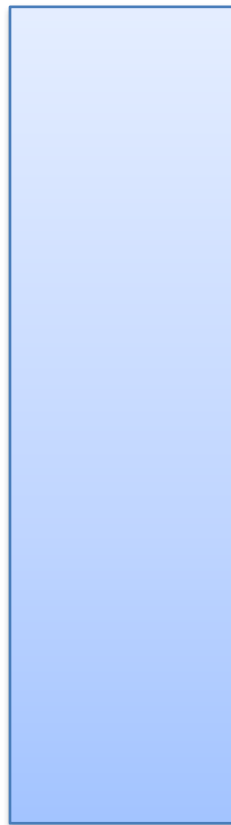
- Programele fac referințe la adrese din memoria virtuală
 - `movl (%ecx), %eax`
 - Organizată conceptual ca un vector foarte mare de octeți
 - Fiecare octet are propria adresă
- De fapt, implementat ca o ierarhie de diferite tipuri de memorii
- Sistemul furnizează spații de adresă pentru fiecare proces
- Alocare: La compilare și run-time
 - Unde trebuie stocate diferitele părți ale programului
 - Toată alocare se face într-un singur spațiu virtual de adresă
- *Dar de ce avem memorie virtuală?*
- *De ce nu avem direct memorie fizică?*

Problema 1: Unde încape totul?

Memorie fizică:
Câțiva GigaBytes

Adrese pe 64 de biți:
16 ExaByte
(1EB = 1.000.000.000GB)

Și sunt multe procese...

Problema 2: Memory Management

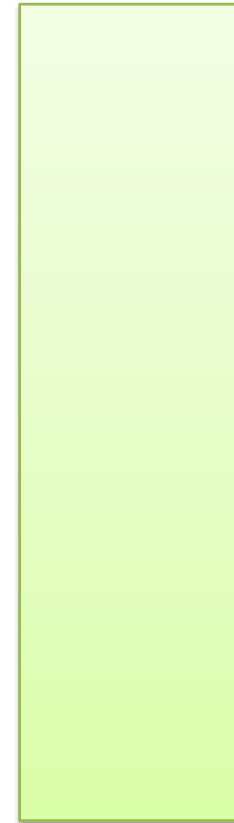
Process 1
Process 2
Process 3
...
Process n

X

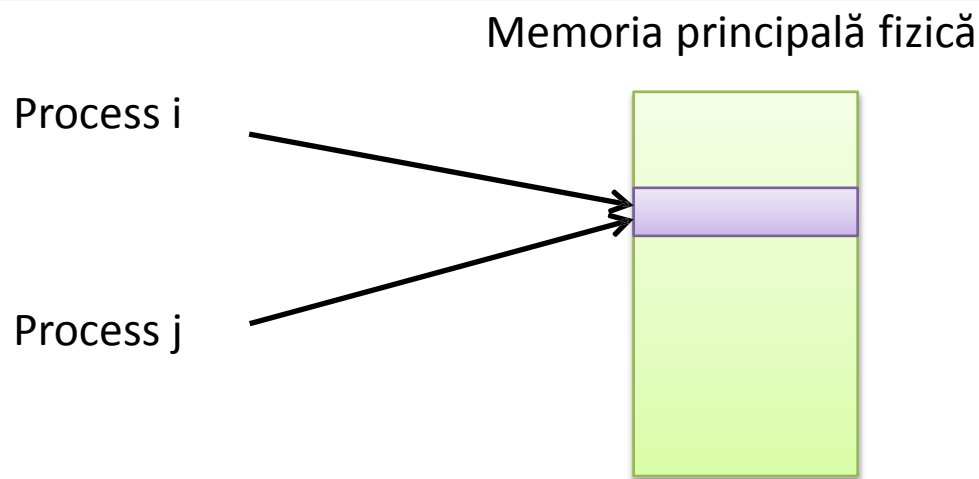
stack
heap
.text
.data
...

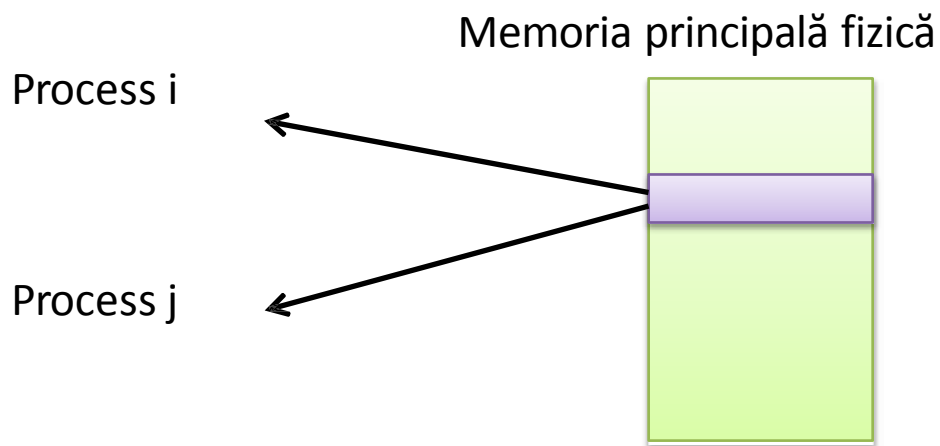
Memoria fizică (RAM)

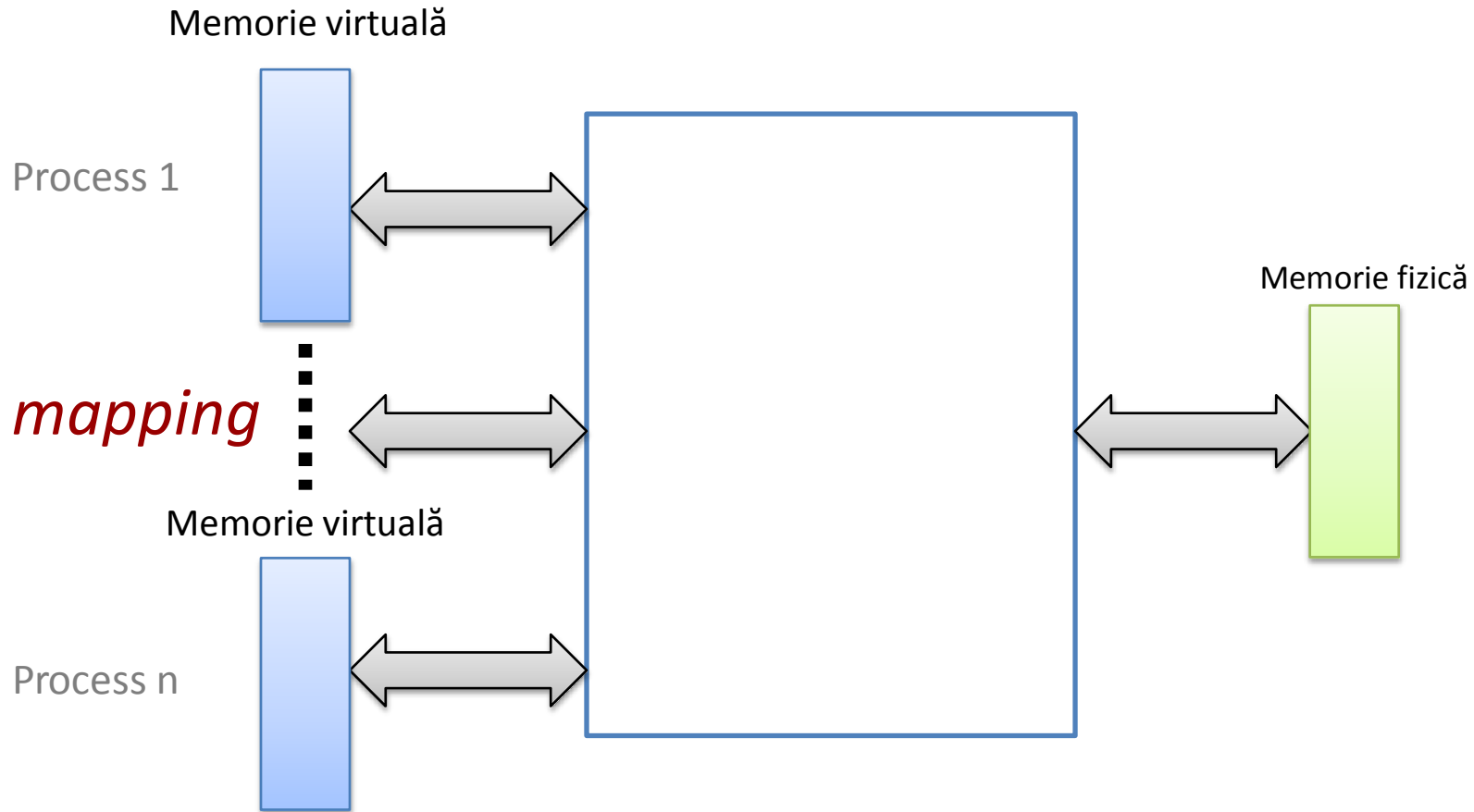
Problema 3: Protecție

Problema 4: Partajarea memoriei

Soluție: Mapare

- Fiecare proces primește un spațiu privat de memorie
- Rezolvă toate problemele anterioare

- **Spațiu liniar de adresă:** Set ordonat și contiguu de adrese întregi ne-negative:

$\{0, 1, 2, 3 \dots\}$

- **Spațiu virtual de adresă:** Set de $N = 2^n$ adrese virtuale

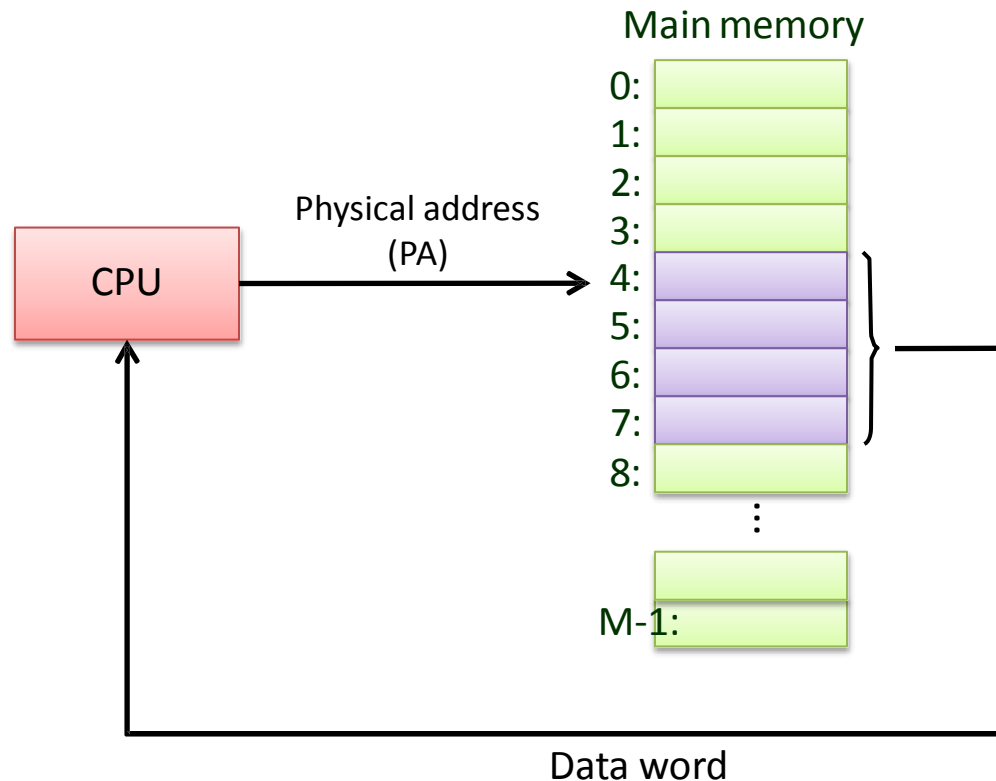
$\{0, 1, 2, 3, \dots, N-1\}$

- **Spațiu fizic de adresă:** Set de $M = 2^m$ adrese fizice

$\{0, 1, 2, 3, \dots, M-1\}$

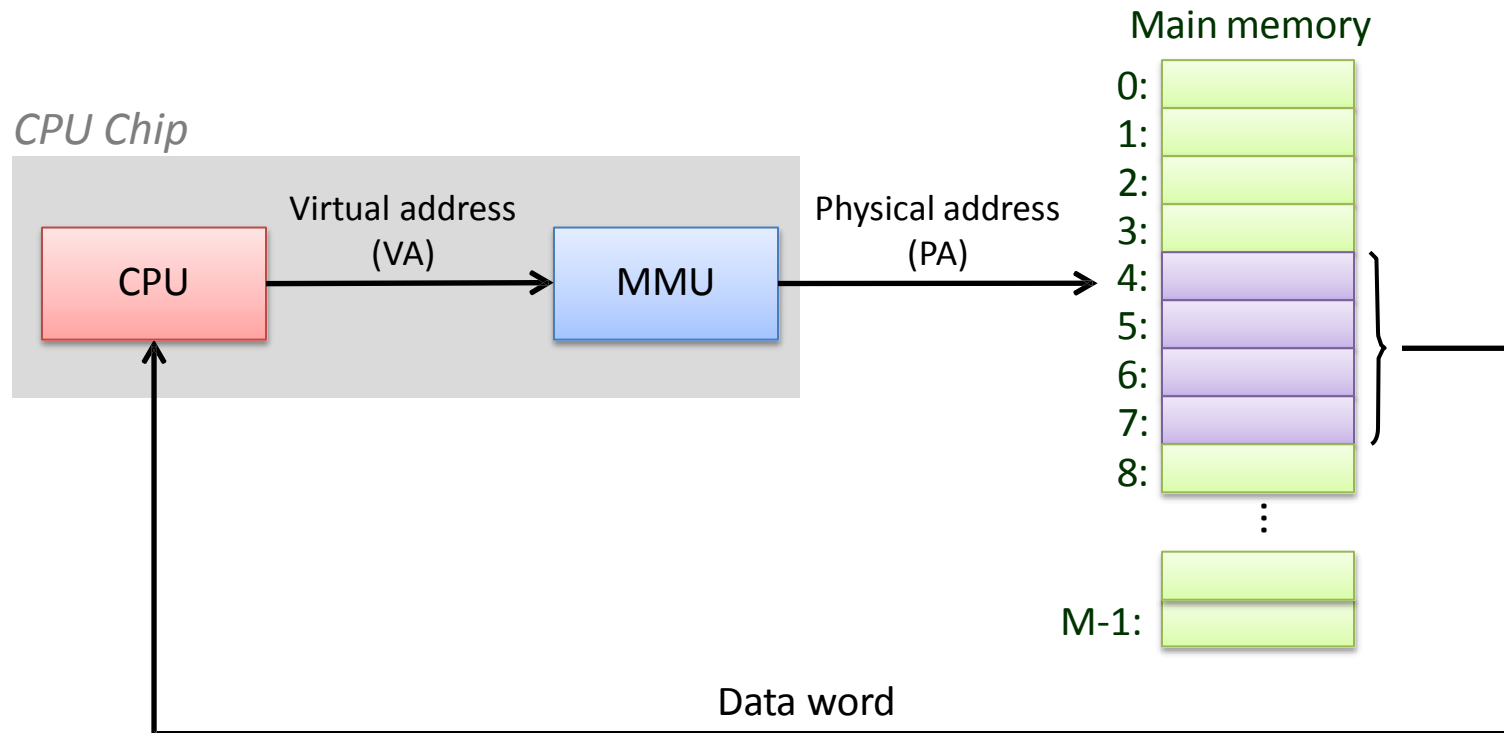
- Distincție clară între date (bytes) și attributele acestora (adrese)
- Fiecare obiect poate avea acum adrese multiple
- Fiecare octet din memoria principală:
o adresă fizică, una (sau mai multe) adrese virtuale

Sistem ce folosește adresarea fizică

- [Încă] folosite în sisteme "simple" cum sunt microcontrollele (din mașini, lifturi, cuptoare cu microunde, telefoane mobile, rame foto digitale...)

Sistem cu adresare virtuală

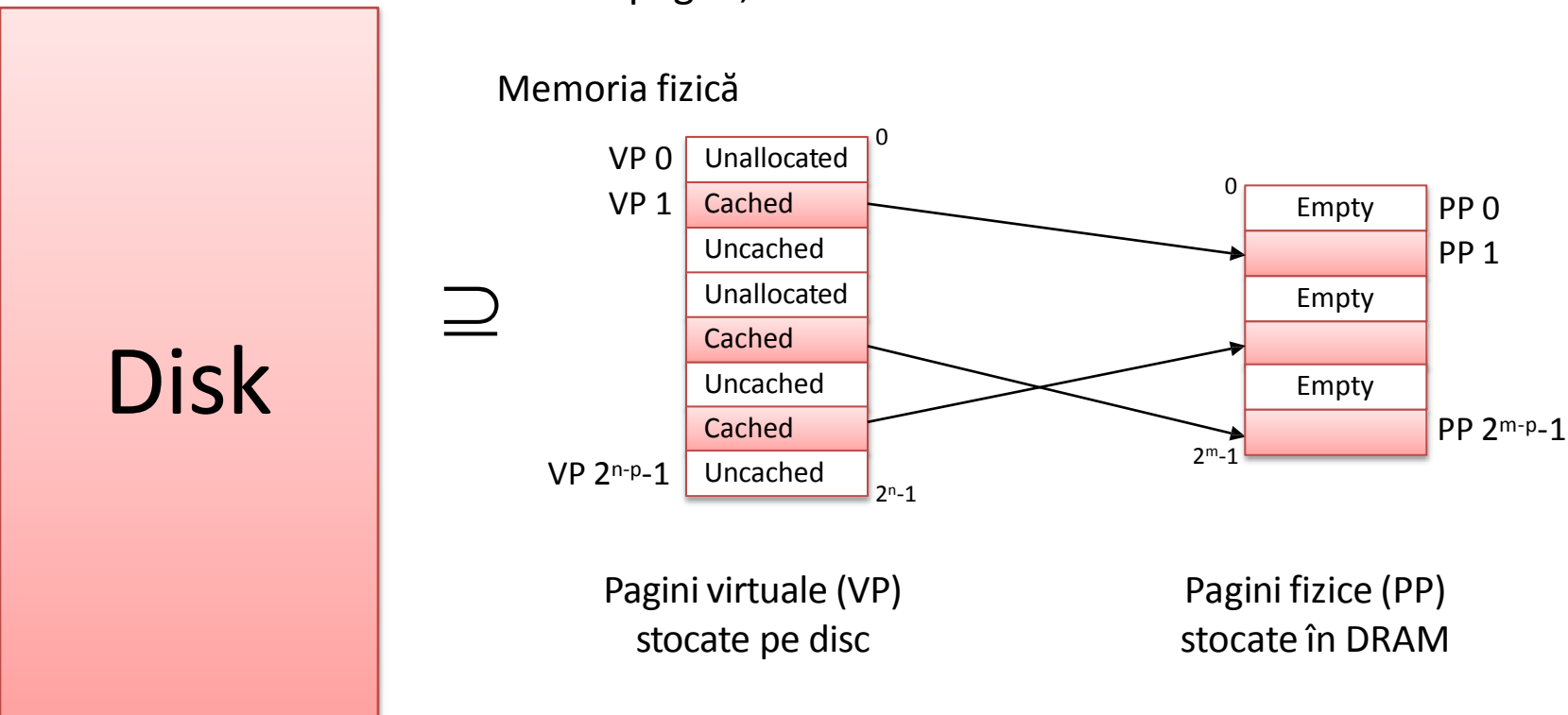
- Folosite în toate calculatoarele moderne (desktop, laptop, server)
- Una din marile "invenții" ale computer science
- MMU verifică cache-ul*

De ce avem Virtual Memory (VM)?

- Utilizare eficientă a memoriei principale(RAM)
 - Folosește RAM-ul ca un cache pentru părți dintr-un spațiu virtual de adrese
 - Unele părți care nu sunt în cache sunt stocate pe disc
 - Restul de părți nealocate nu sunt stocate nicăieri
 - Ține în memorie doar zonele active ale spațiului virtual de adresă
 - Transferă datele înainte și înapoi după necesități
- Simplifică managementul memoriei pentru programatori
 - Fiecare proces primește același spațiu privat și liniar de adrese
- Izolează spațiile de adrese
 - Un proces nu poate modifica zona de memorie a altui proces
 - Pentru că operează în spații de memorie diferite
 - Utilizatorii nu pot accesa informații privilegiate
 - Spații diferite de adresă au diferite permisiuni

VM ca utilitar pentru caching

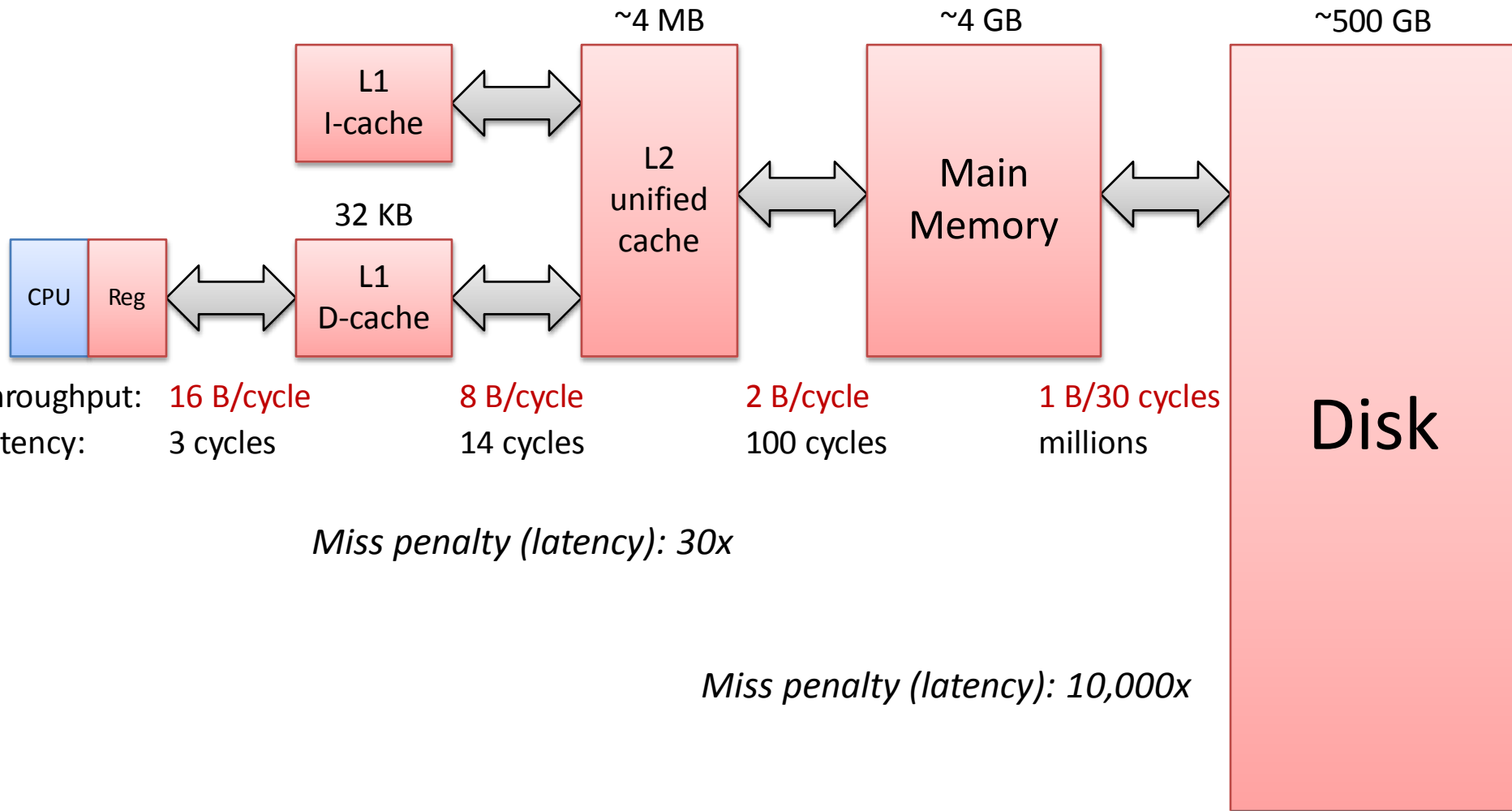
- Memorie virtuală: vector de $N = 2^n$ octeți
- gândiți-vă că vectorul (partea alocată din el) este stocat pe disc
- Memorie fizică principală (DRAM) = cache pentru memoria virtuală alocată
- Blocurile sunt denumite pagini; dimensiune = 2^p

Ierarhia de memorii: Core 2 Duo

L1/L2 cache: 64 B blocks

Not drawn to scale

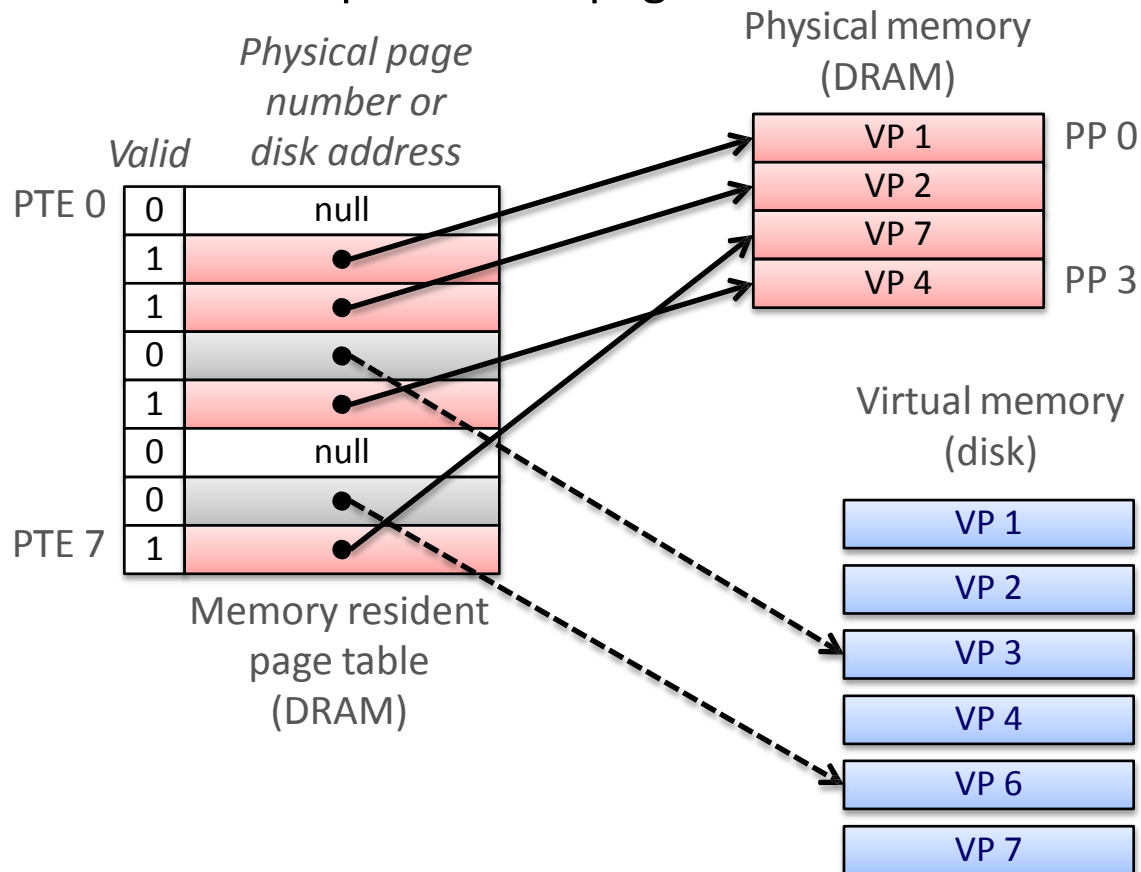

Organizarea cache DRAM

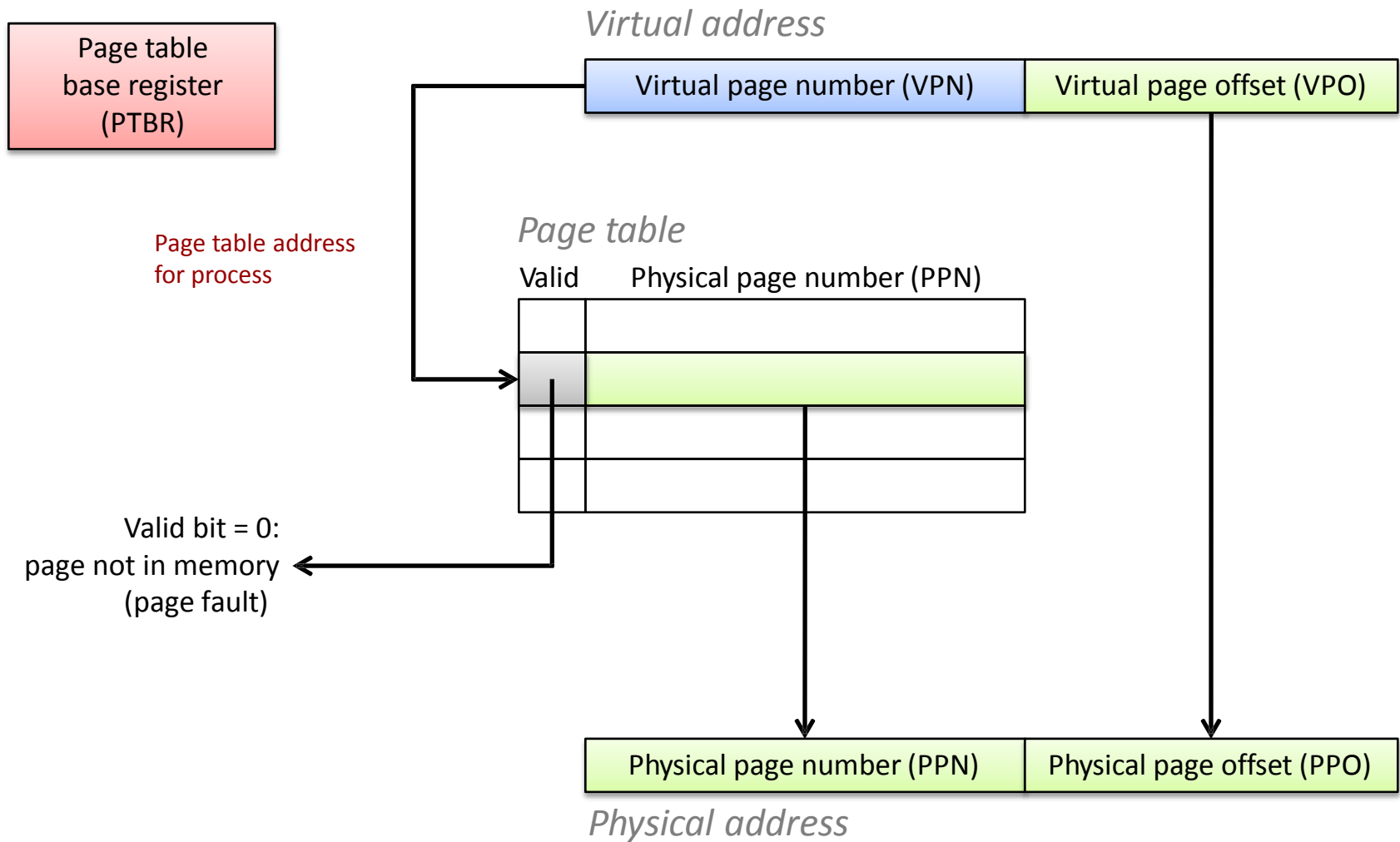
- Organizarea DRAM ca un cache este provocată de penalizările enorme pentru miss
 - DRAM este de aprox **10x** mai lentă decât SRAM
 - Hard-disk este de **10,000x** mai lent decât DRAM
 - Pentru primul octet, mai rapid pentru următorii
- Consecințe
 - Dimensiuni mari ale paginilor: de obicei 4-8 KB, câteodată 4 MB
 - Complet-asociativ
 - Orice VP poate fi plasată în orice PP
 - Necesită o funcție "mare" de mapare – diferit față de cache CPU
 - Algoritmi de înlocuire foarte sofisticăți și costisitori
 - Prea complicat de implementat în hardware
 - Write-back în loc de write-through

Translatarea adreselor: Tabela de pagini

- Tabela de pagini este un vector de adrese ale paginilor virtuale (page table entries sau PTE) care stabilește corespondența cu paginile fizice. În acest exemplu avem 8 pagini virtuale.

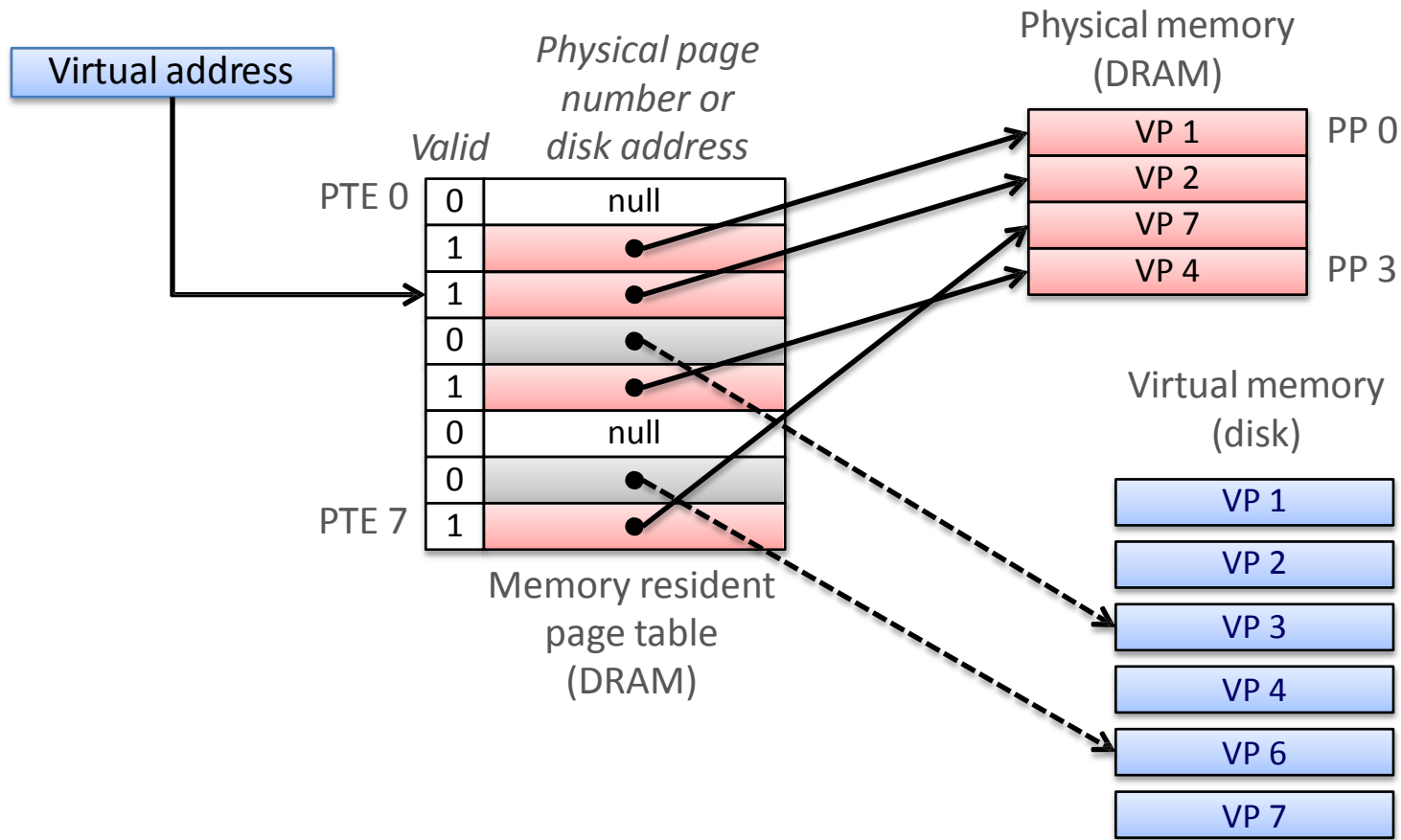

Translatarea adreselor cu Tabela de Pagini

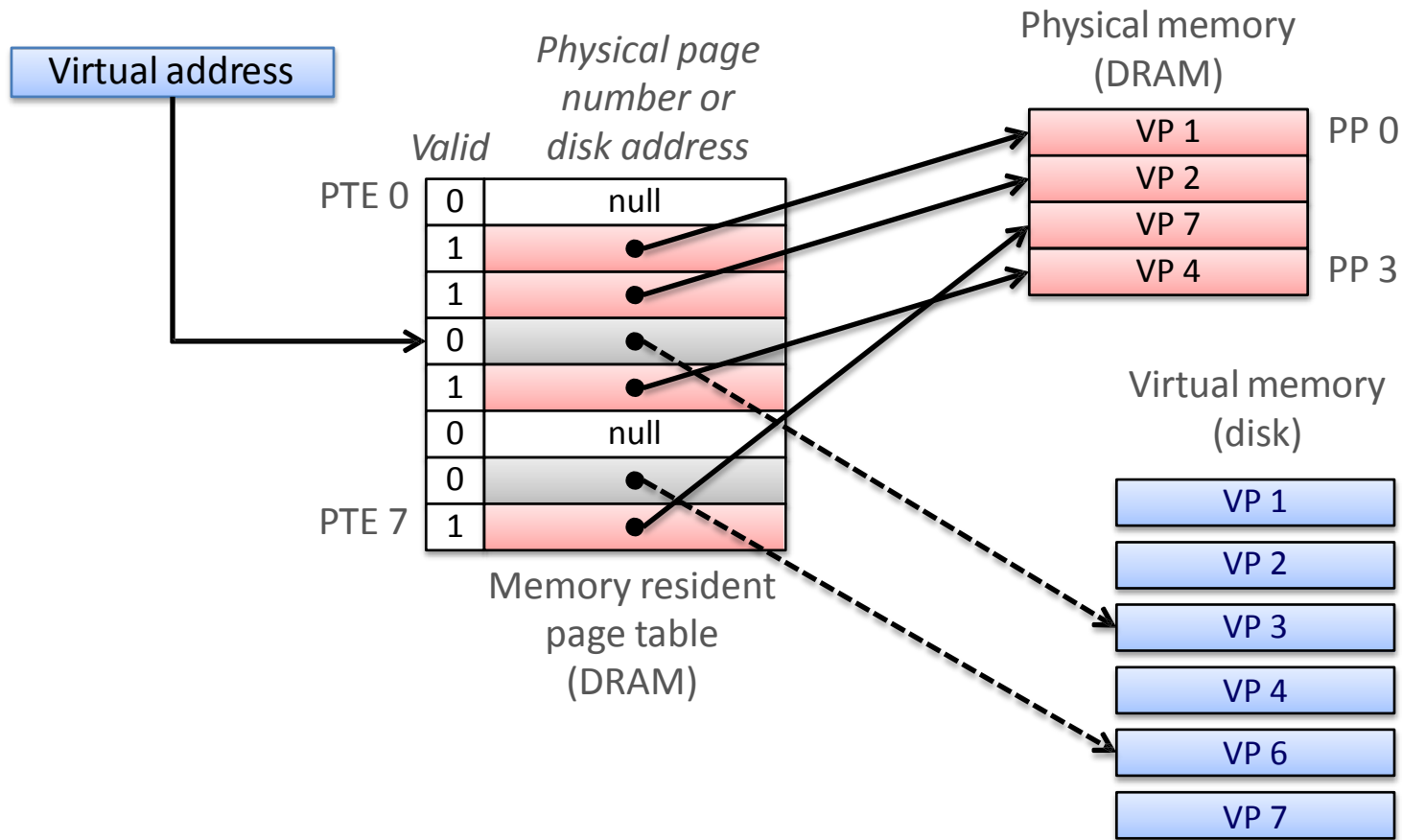
Page Hit

- *Page hit*: referință la un cuvânt din VM care există în memoria fizică

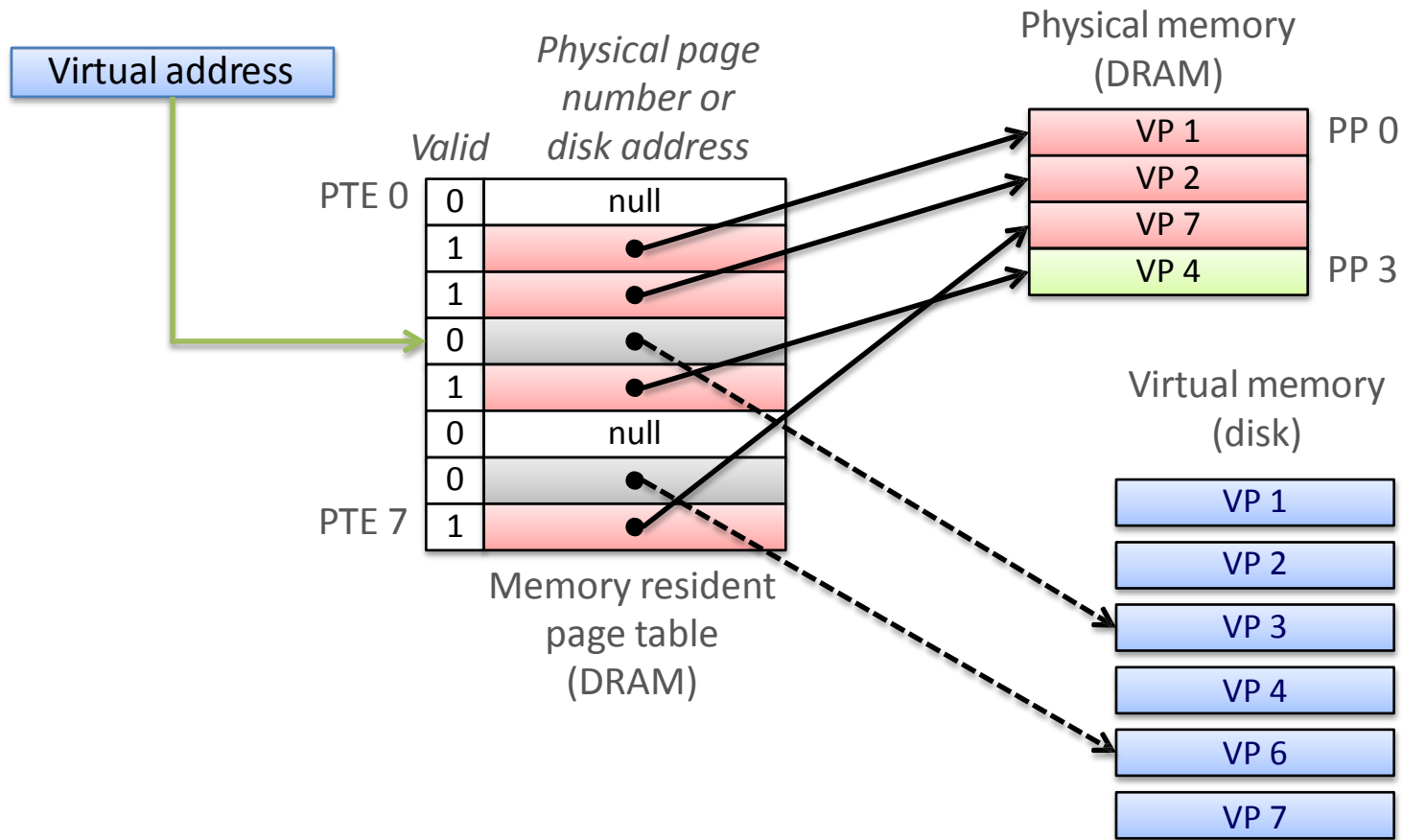
Page Miss

- *Page miss*: referință la un cuvânt din VM care nu există în memoria fizică

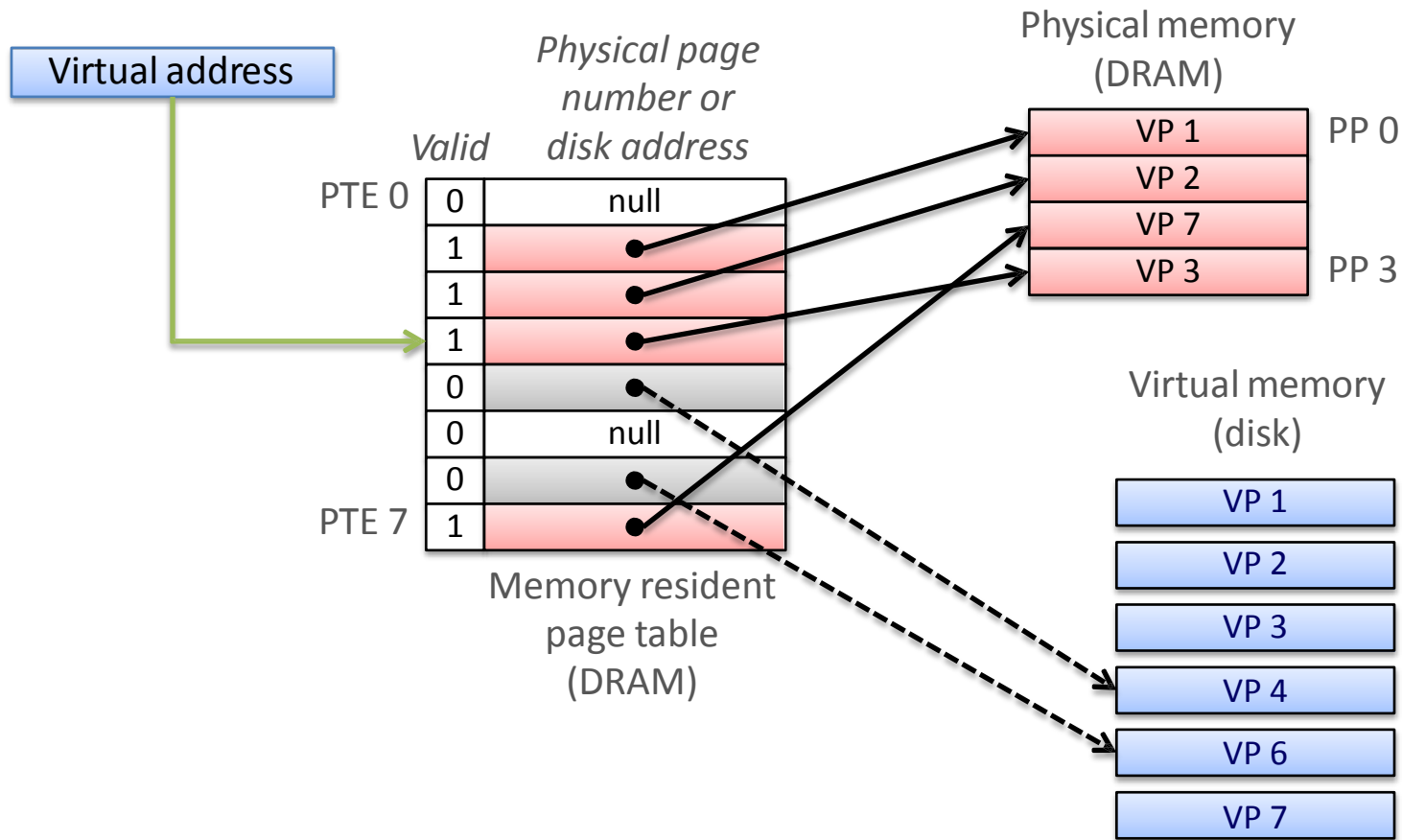
Page Fault Handling

- Page miss cauzează un page fault (o excepție)
- Handler-ul de Page Fault selectează o victimă pentru a fi evacuată (aici VP 4)

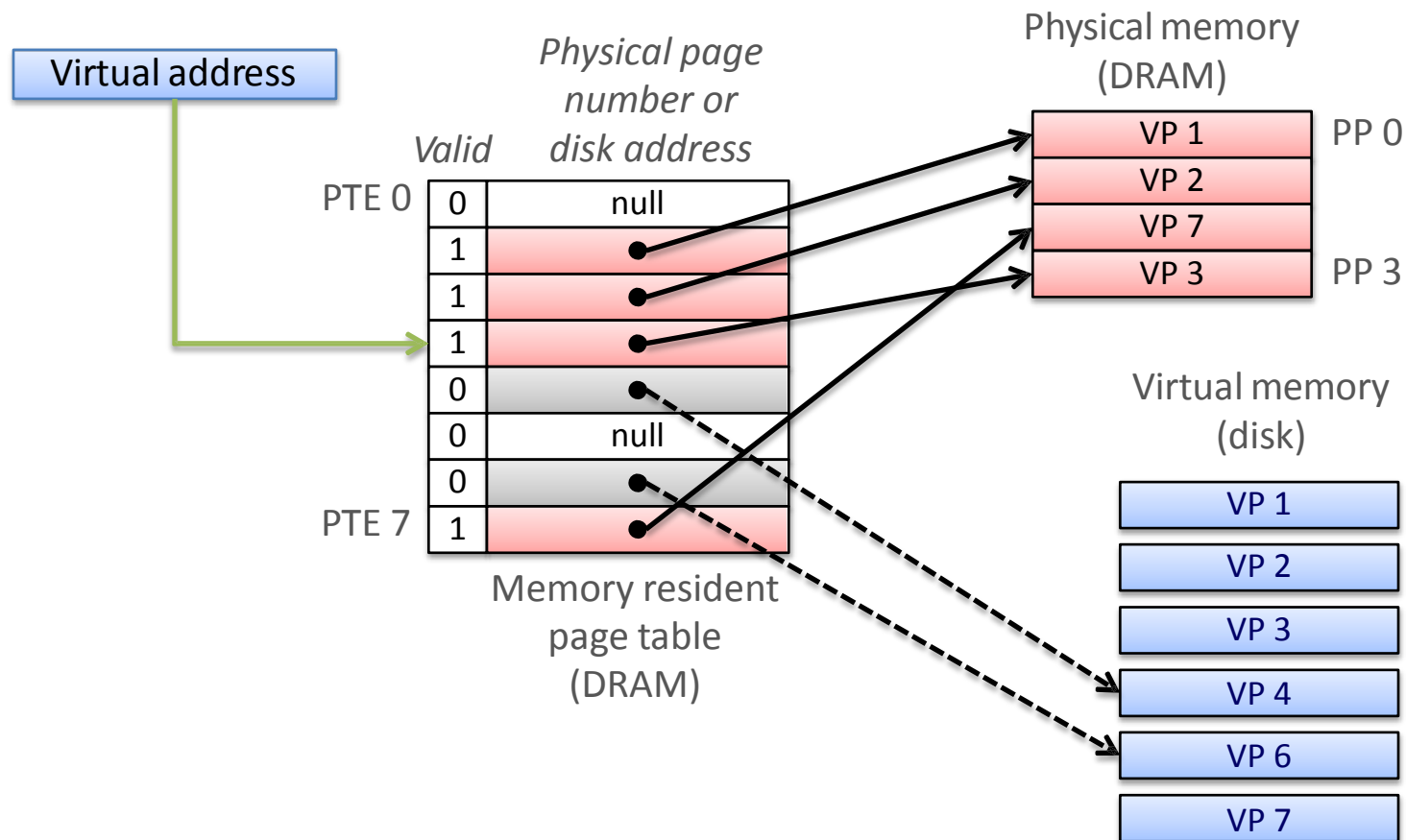
Page Fault Handling

- Page miss cauzează un page fault (o excepție)
- Handler-ul de Page Fault selectează o victimă pentru a fi evacuată (aici VP 4)

Page Fault Handling

- Handler-ul de Page Fault selectează o victimă pentru a fi evacuată (aici VP 4)
- Instrucțiunea care a cauzat excepție este restartată: page hit!

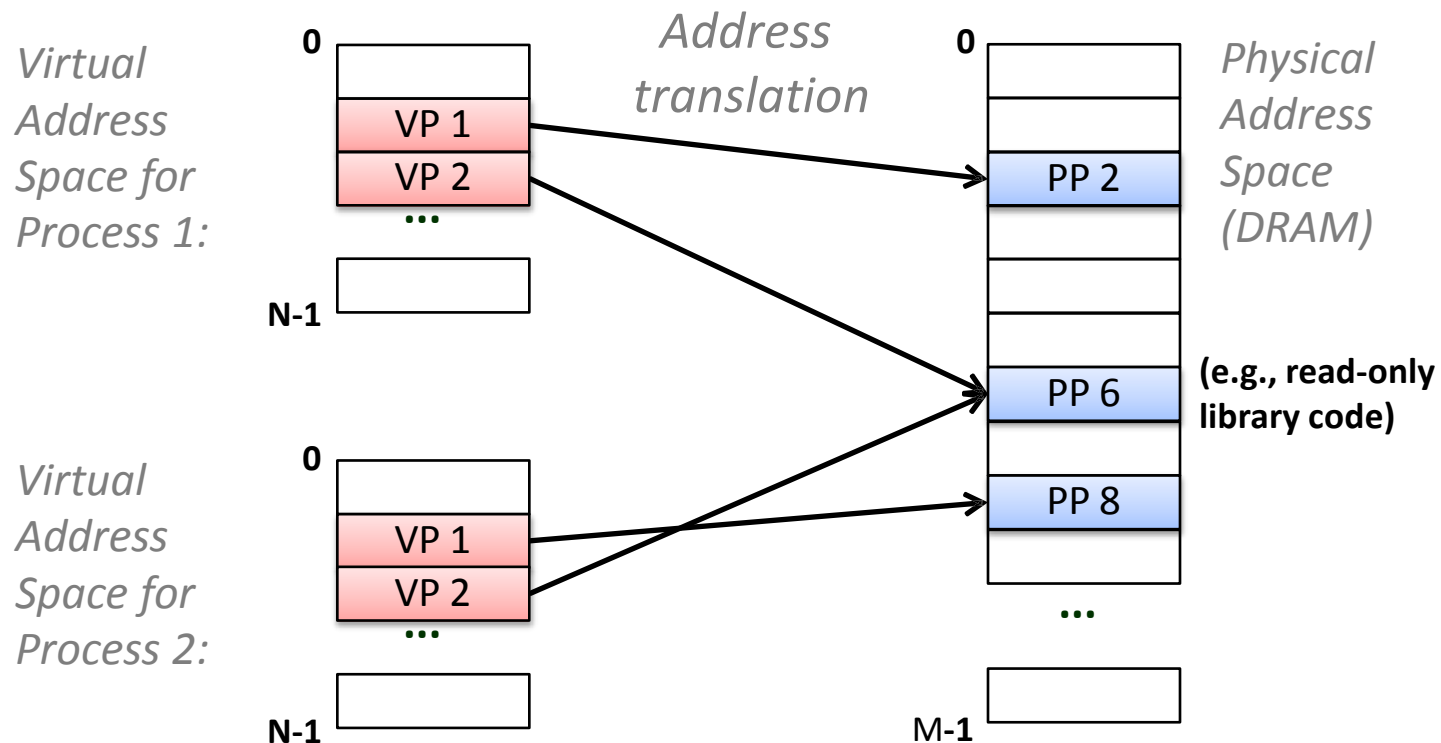

De ce funcționează? Localitatea datelor

- Memoria virtuală funcționează din cauza localității
- În orice moment de timp, programele tind să acceseze un set de pagini virtuale active, numit și *setul de lucru* (*working set*)
 - Programele care au localitate temporală bună, vor avea și seturi de lucru mai mici
- Dacă ($\text{working set size} < \text{main memory size}$)
 - Performanță bună pentru un proces după compulsory miss
- Dacă ($\text{SUM}(\text{working set sizes}) > \text{main memory size}$)
 - *Thrashing*: Degradarea performanței când facem swap la pagini (le copiem) în continuu din memoria virtuală în fizică și invers

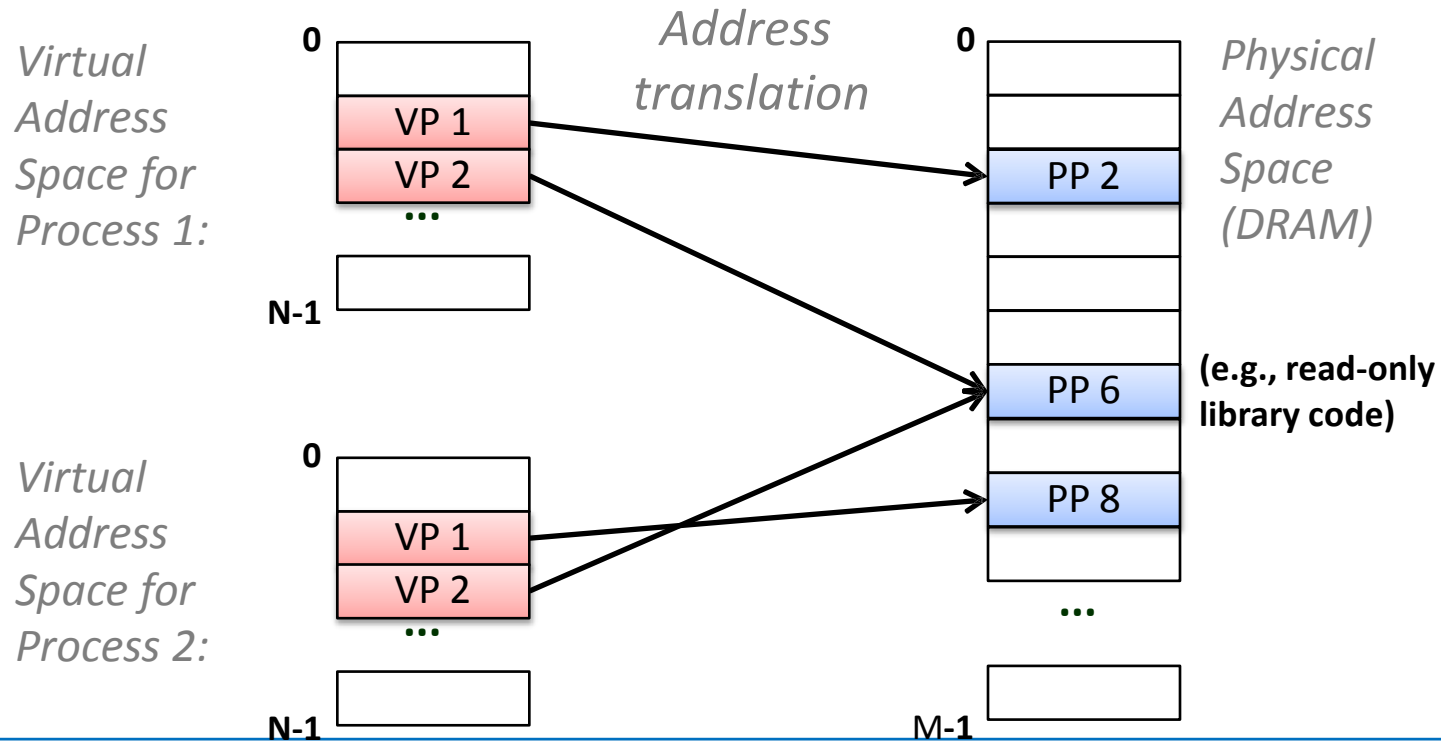
VM ca suport pentru Memory Management

- Idee de bază: fiecare proces are propriul spațiu de adrese virtuale
 - Poate să "vadă" memoria ca un spațiu liniar
 - Funcția de mapare împrăștie adresele prin memoria fizică
 - O mapare bine aleasă simplifică alocarea și managementul memoriei

VM ca suport pentru Memory Management

- Alocarea memoriei
 - Fiecare pagină virtuală poate fi mapată în orice pagină fizică
 - O pagină virtuală poate fi stocată în pagini fizice diferite la momente diferite de timp
- Partajarea de cod și de date între procese
 - Maparea paginilor virtuale la aceeași pagină fizică (aici: PP 6)

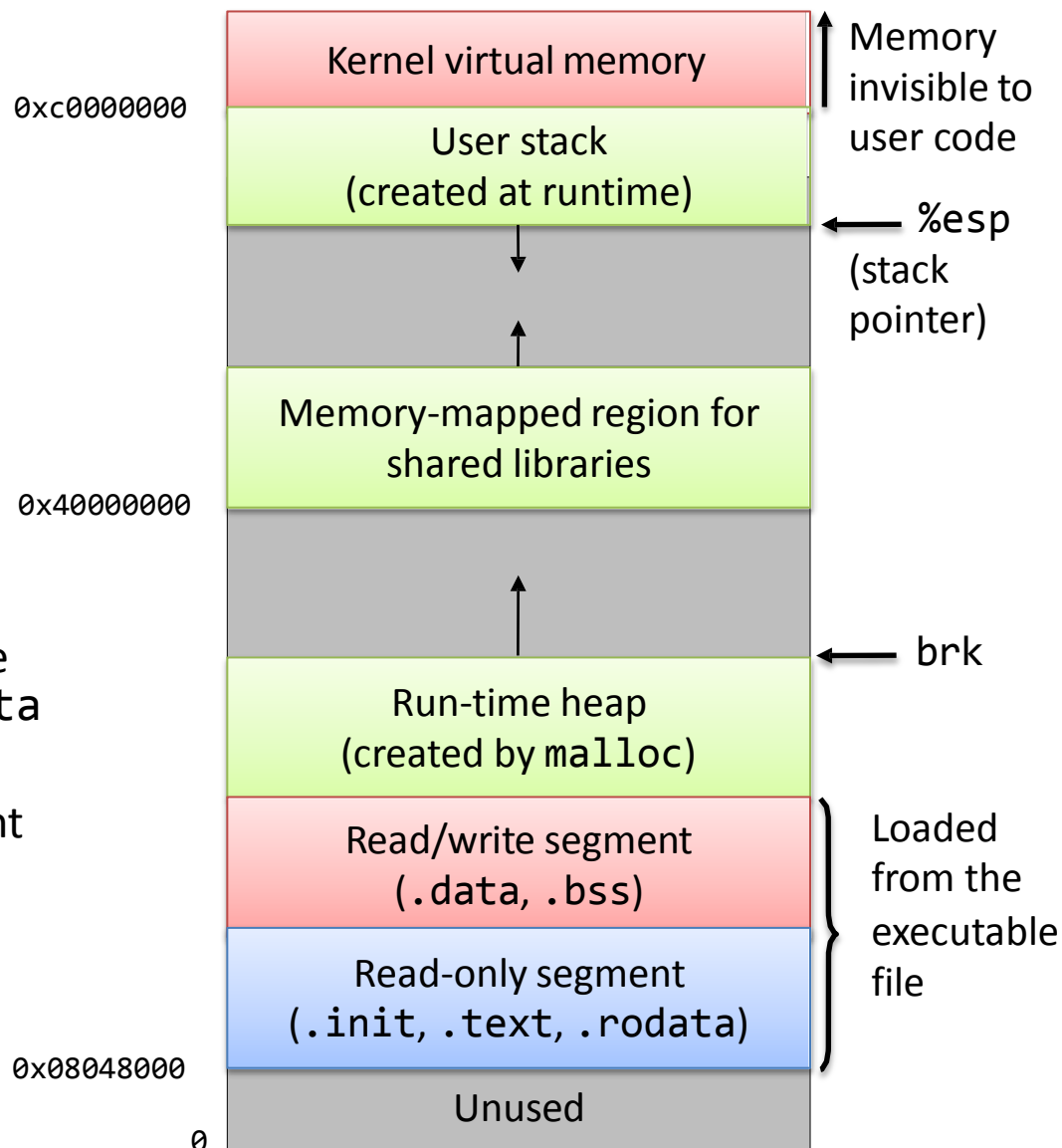
Simplifică Linking și Loading

- Linking

- Fiecare program are un spațiu virtual de adrese similar
- Codul, stiva și bibliotecile partajate încep întotdeauna de la aceleași adrese

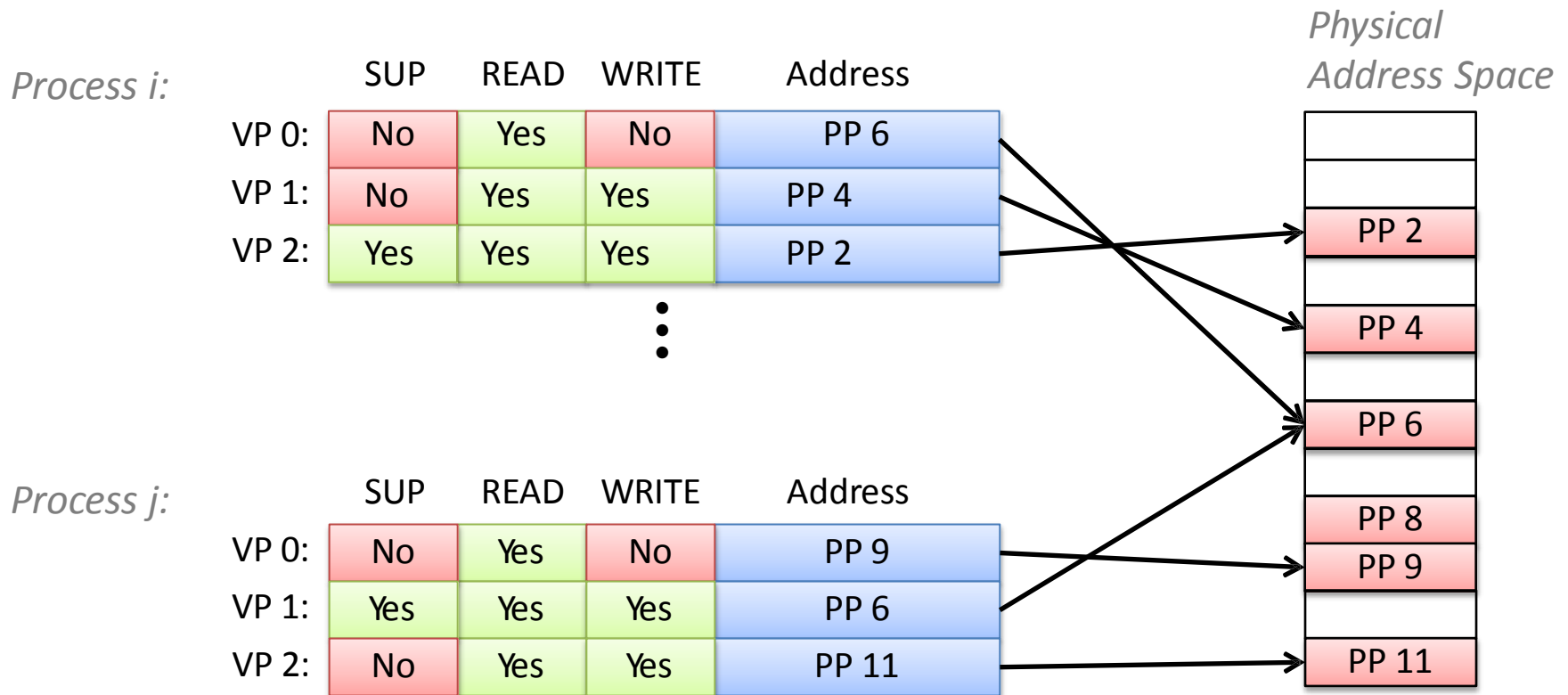
- Loading

- `execve()` alocă pagini virtuale pentru secțiunile `.text` și `.data`
= creează PTE-uri marcate invalid
- Secțiunile `.text` și `.data` sunt copiate, pagină cu pagină, la cererea sistemului de memorie virtuală

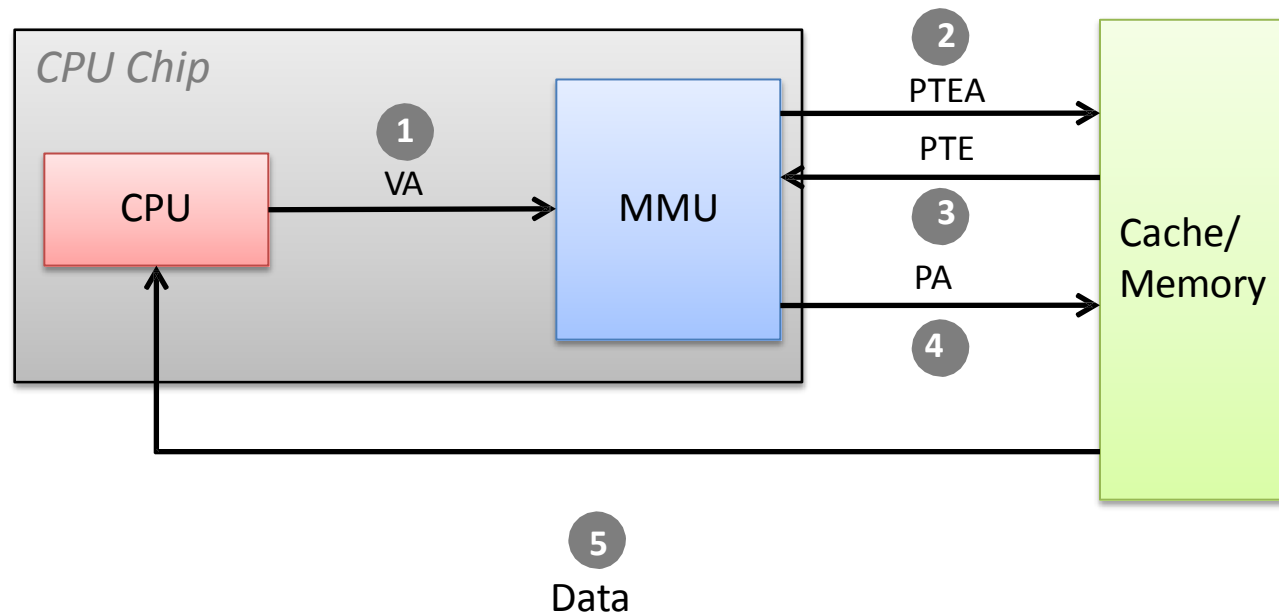

VM ca utilitar pentru protecția memoriei

- Extinde PTE cu biți pentru permisiuni
- Page fault handler verifică acești biți înainte de remapare
 - Dacă sunt corupți, trimite SIGSEGV (segmentation fault)

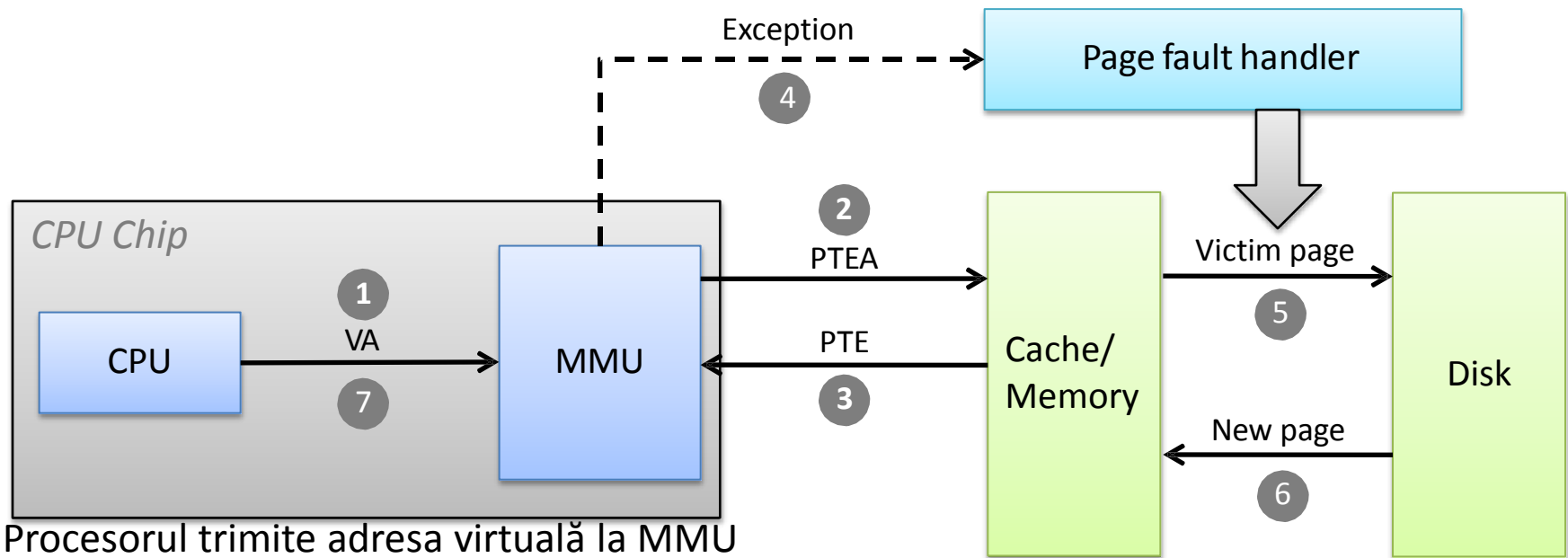

Translatarea adreselor: Page Hit

- 1) Procesorul trimite adresa virtuală la MMU
- 2-3) MMU face fetch la PTE din tabela de pagini în memorie
- 4) MMU trimite adresa fizică la cache/memorie
- 5) Cache/memoria trimite cuvântul de date la procesor

Traducerea adreselor: Page Fault

1) Procesorul trimite adresa virtuală la MMU

2-3) MMU face fetch la PTE din tabela de pagini în memorie

4) Valid bit este zero, MMU declanșează page fault exception

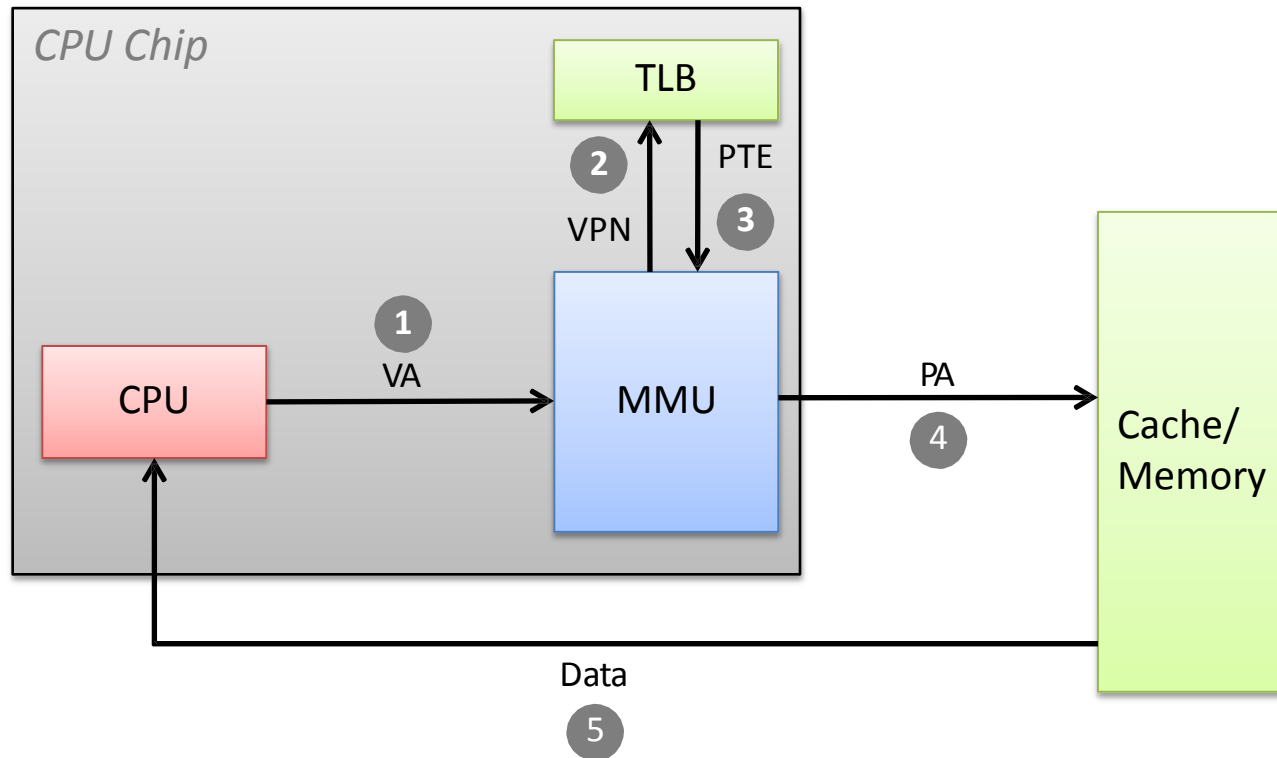
5) Handler-ul identifică victima (și, dacă e "murdară", o paginează pe disc)

6) Handler-ul aduce o nouă pagină și actualizează PTE în memorie

7) Handler-ul face return la procesul original, restartând instrucțiunea care a generat excepția

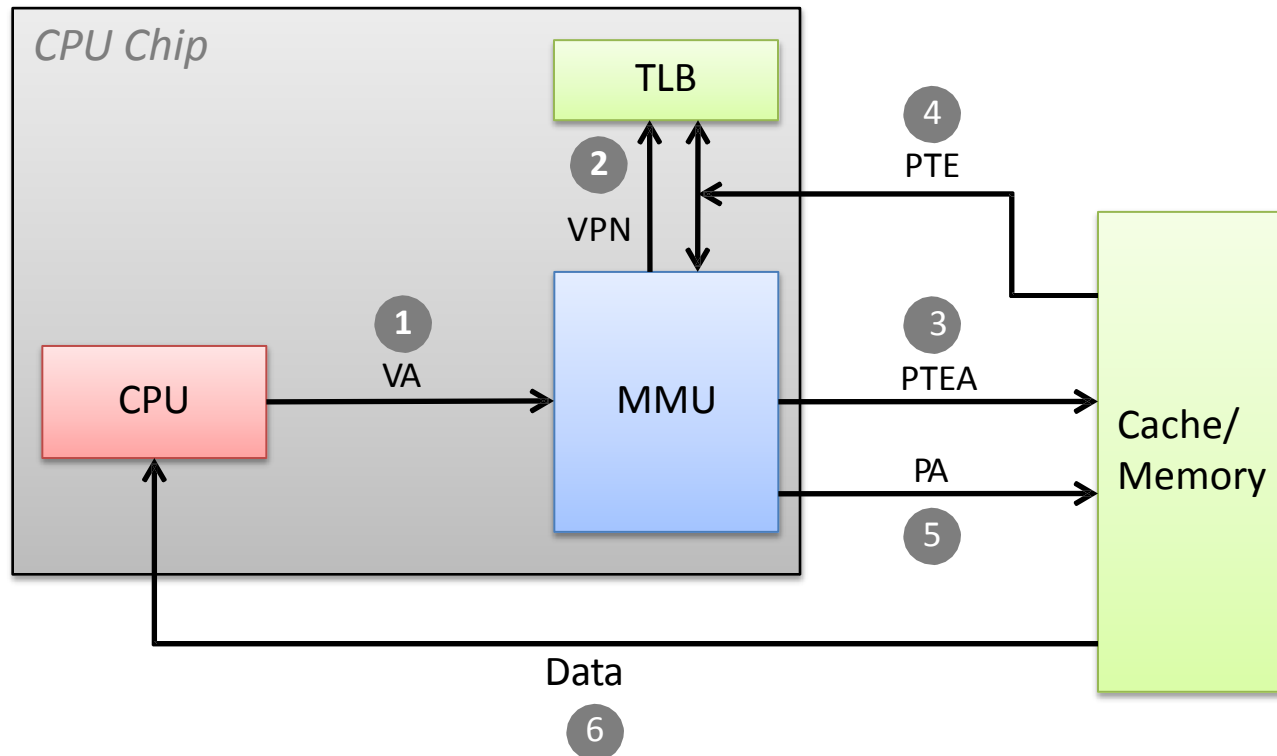
- Page table entries (PTEs) sunt stocate în cache L1 ca orice alt cuvânt din memorie
 - PTE-urile pot fi invalidate din cache ca orice alte referințe la date
 - PTE hit în L1 tot necesită o întârziere de 1 (sau 2) cicli
- Soluție: *Translation Lookaside Buffer* (TLB)
 - Cache hardware de mici dimensiuni în MMU
 - Mapează numerele de pagini virtuale la numere corespunzătoare de pagini fizice
 - Conține tabele de pagini întregi pentru un număr mic de pagini

TLB Hit

TLB hit elimină necesitatea unui acces la memorie

TLB Miss

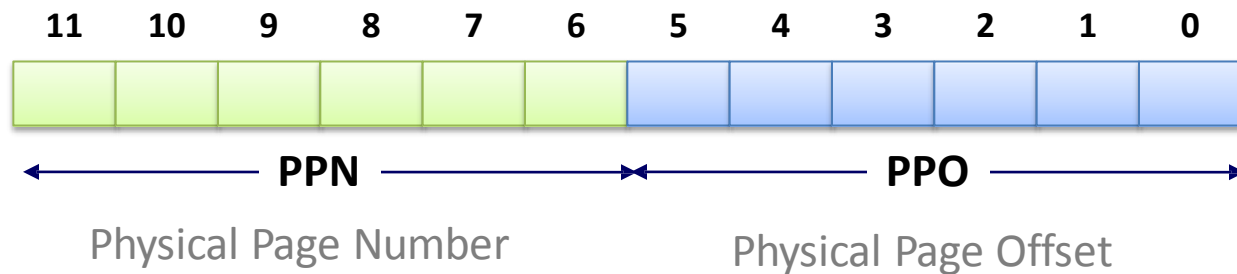
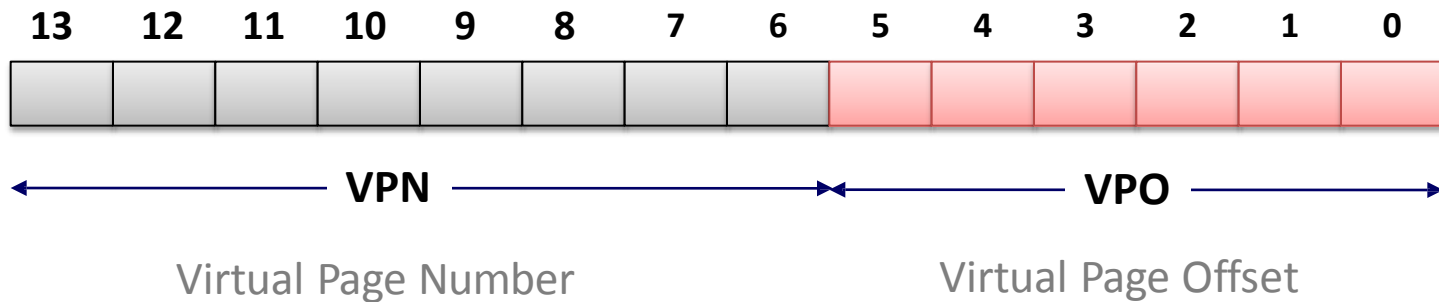

**TLB miss produce un acces suplimentar la memorie
(pentru a aduce un PTE)**

Din fericire, TLB miss sunt rare

Exemplu simplu

- Adresare
 - Adrese virtuale pe 14-biți
 - Adrese fizice pe 12-biți
 - Page size = 64 bytes

Exemplu de tabelă de pagini

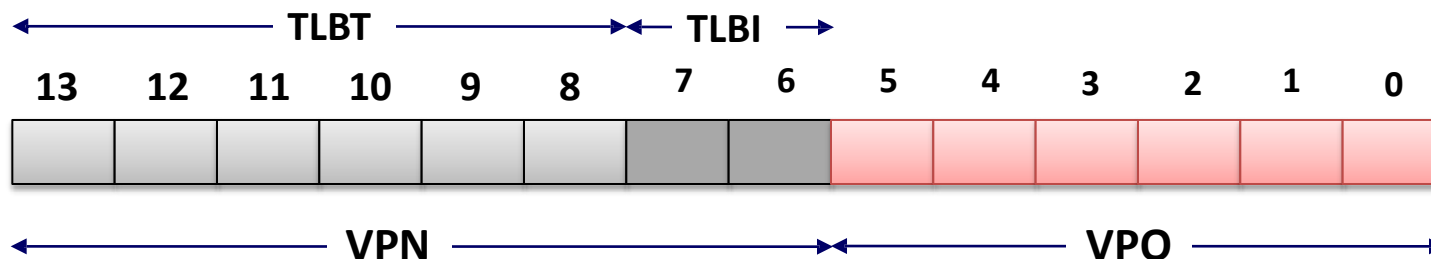
Doar primele 16 intrări (din 256)

VPN	PPN	Valid
00	28	1
01	—	0
02	33	1
03	02	1
04	—	0
05	16	1
06	—	0
07	—	0

VPN	PPN	Valid
08	13	1
09	17	1
0A	09	1
0B	—	0
0C	—	0
0D	2D	1
0E	11	1
0F	0D	1

Sistem simplu de memorie cu TLB

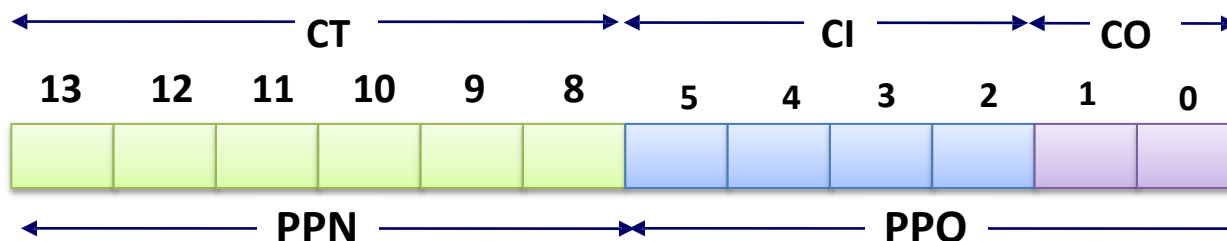
- 16 intrări
- 4-way associative

Set	Tag	PPN	Valid	Tag	PPN	Valid	Tag	PPN	Valid	Tag	PPN	Valid
0	03	–	0	09	0D	1	00	–	0	07	02	1
1	03	2D	1	02	–	0	04	–	0	0A	–	0
2	02	–	0	08	–	0	06	–	0	03	–	0
3	07	–	0	03	0D	1	0A	34	1	02	–	0

Cache pentru sistemul simplu de memorie

- 16 linii, 4 octeți per bloc
- Adresare fizică
- Mapat direct

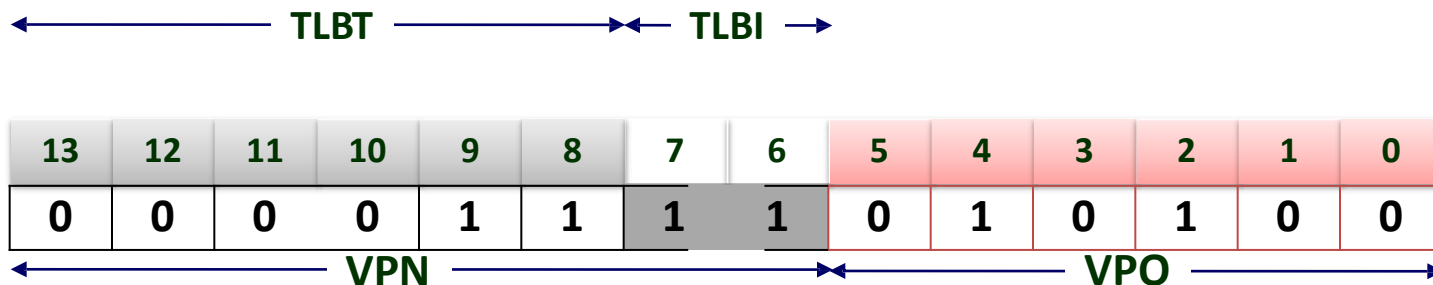

Idx	Tag	Valid	B0	B1	B2	B3
0	19	1	99	11	23	11
1	15	0	—	—	—	—
2	1B	1	00	02	04	08
3	36	0	—	—	—	—
4	32	1	43	6D	8F	09
5	0D	1	36	72	F0	1D
6	31	0	—	—	—	—
7	16	1	11	C2	DF	03

Idx	Tag	Valid	B0	B1	B2	B3
8	24	1	3A	00	51	89
9	2D	0	—	—	—	—
A	2D	1	93	15	DA	3B
B	0B	0	—	—	—	—
C	12	0	—	—	—	—
D	16	1	04	96	34	15
E	13	1	83	77	1B	D3
F	14	0	—	—	—	—

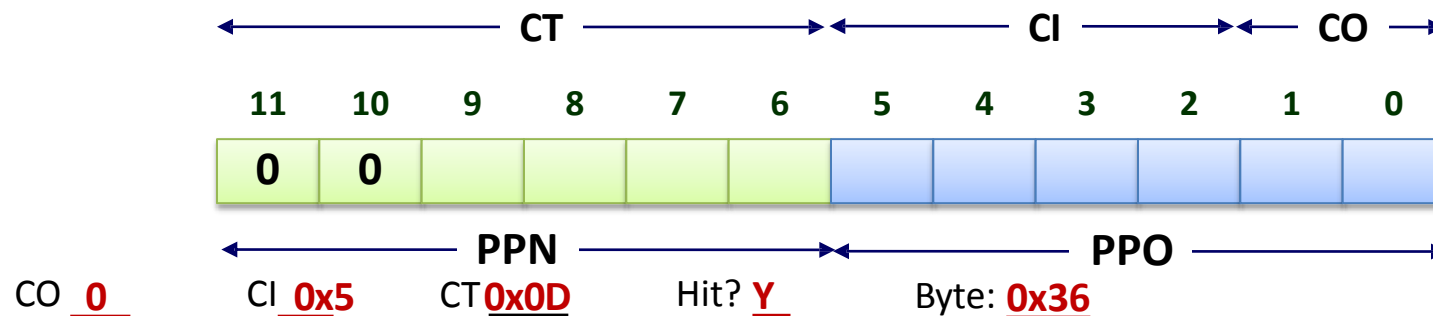
Exemplu de traducere de adrese

Adresă virtuală: 0x03D4

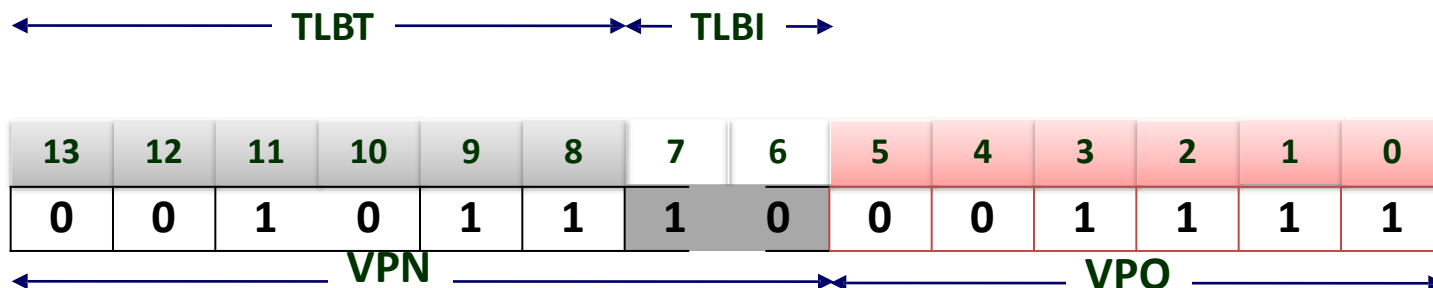

VPN 0x0F TLBI 3 TLBT 0x03 TLB Hit? Y Page Fault? N PPN: 0x0D

Adresă fizică

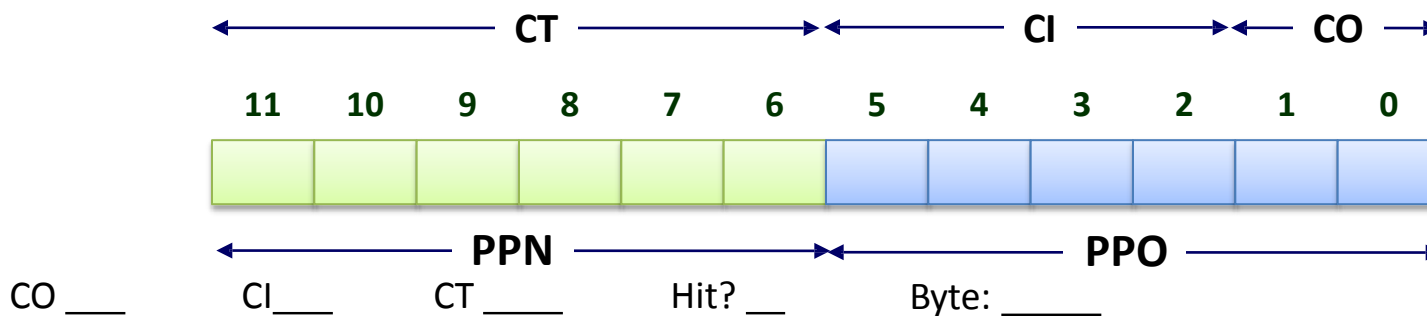

Adresă virtuală: **0x0B8F**

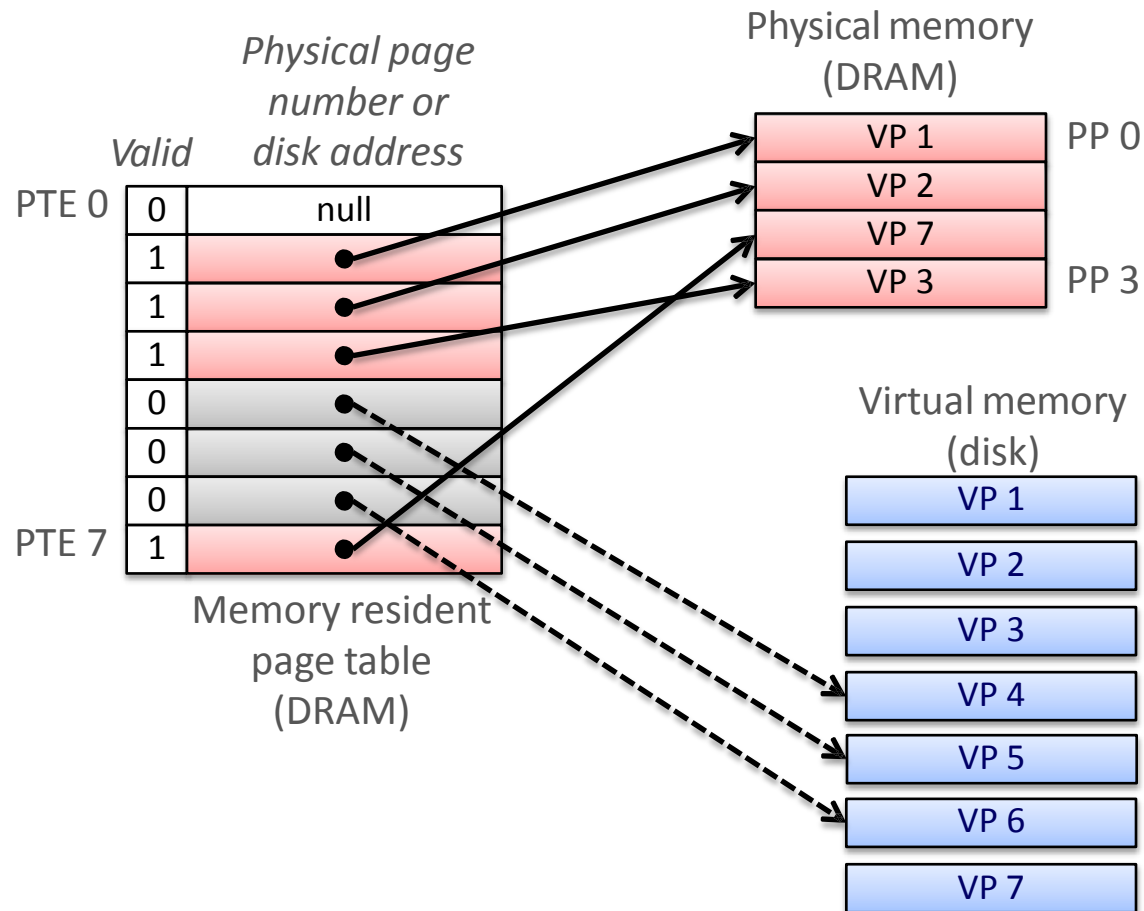
VPN **0x2E** TLBI **2** TLBT **0x0B** TLB Hit? **N** Page Fault? **Y** PPN: **TBD**

Adresa fizică

Alocarea paginilor virtuale

- Exemplu: alocarea VP 5
- Kernel-ul alocă VP 5 pe disc și pointează PTE 5 spre ea

Politici de înlocuire a paginilor

Least-recently used (LRU)

Implementată prin menținerea unei stive

Pagini → A B A F B E A

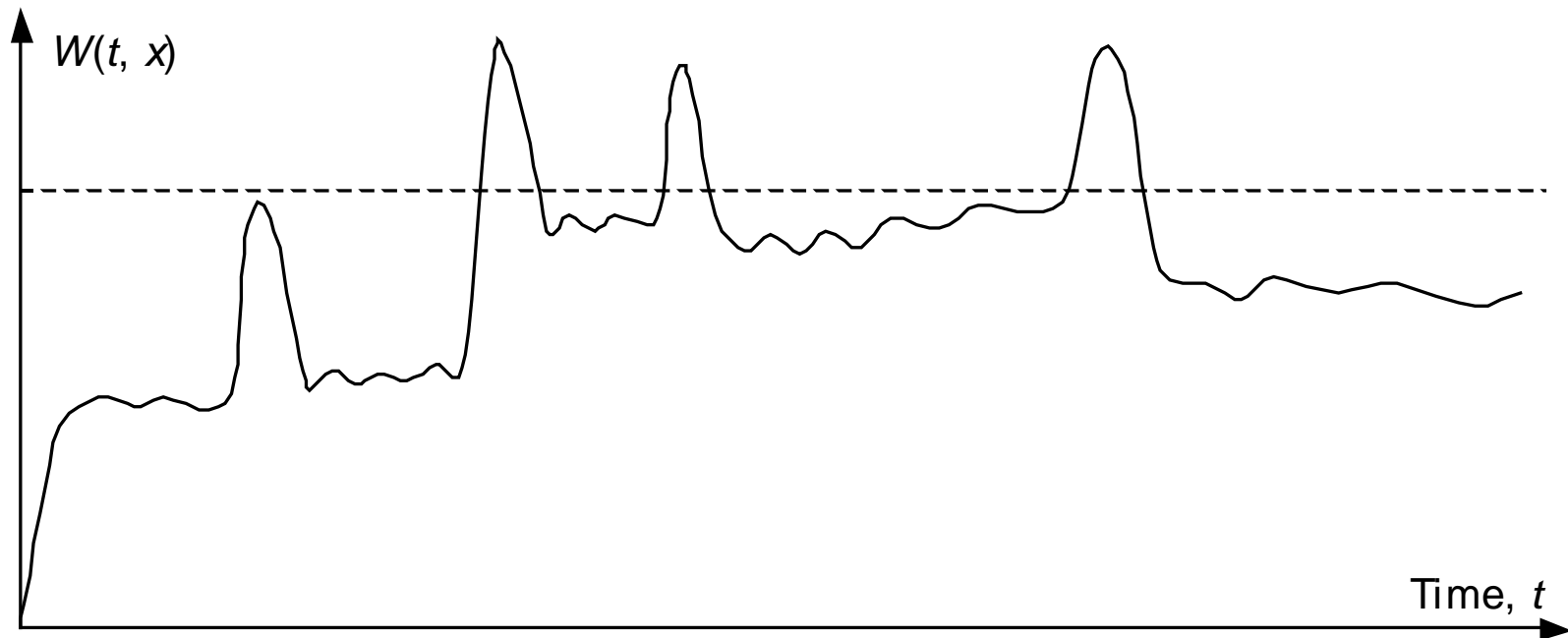
LRU stack

MRU	D	A	B	A	F	B	E	A
	B	D	A	B	A	F	B	E
	E	B	D	D	B	A	F	B
LRU	C	E	E	E	D	D	A	F

Memoria principală și memoria de masă

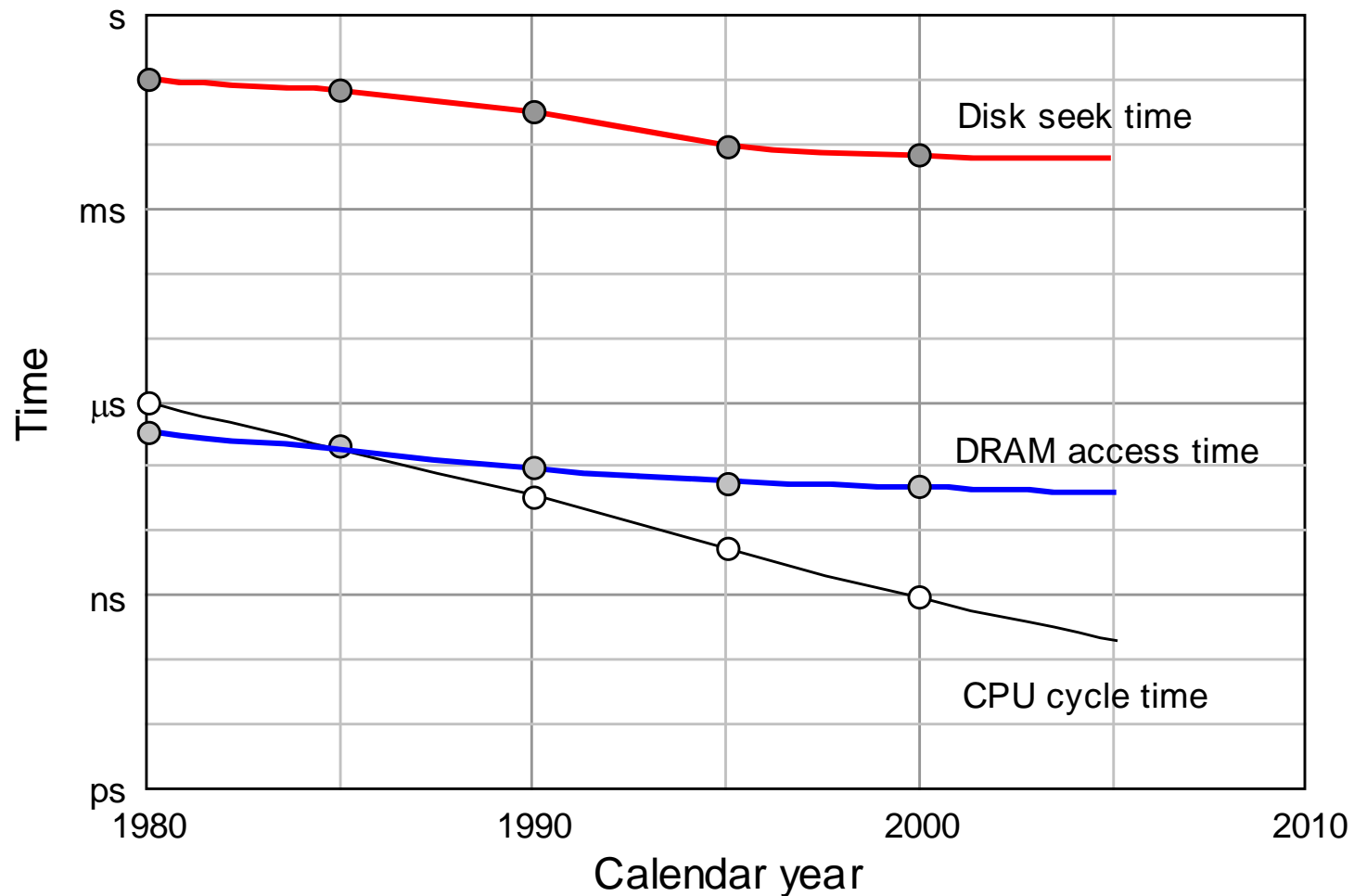
Definim setul de lucru al unui proces (working set), $W(t, x)$: Setul de pagini accesat de ultimele x instrucțiuni la timpul t

Localitatea datelor asigură faptul că setul de lucru se modifică lent

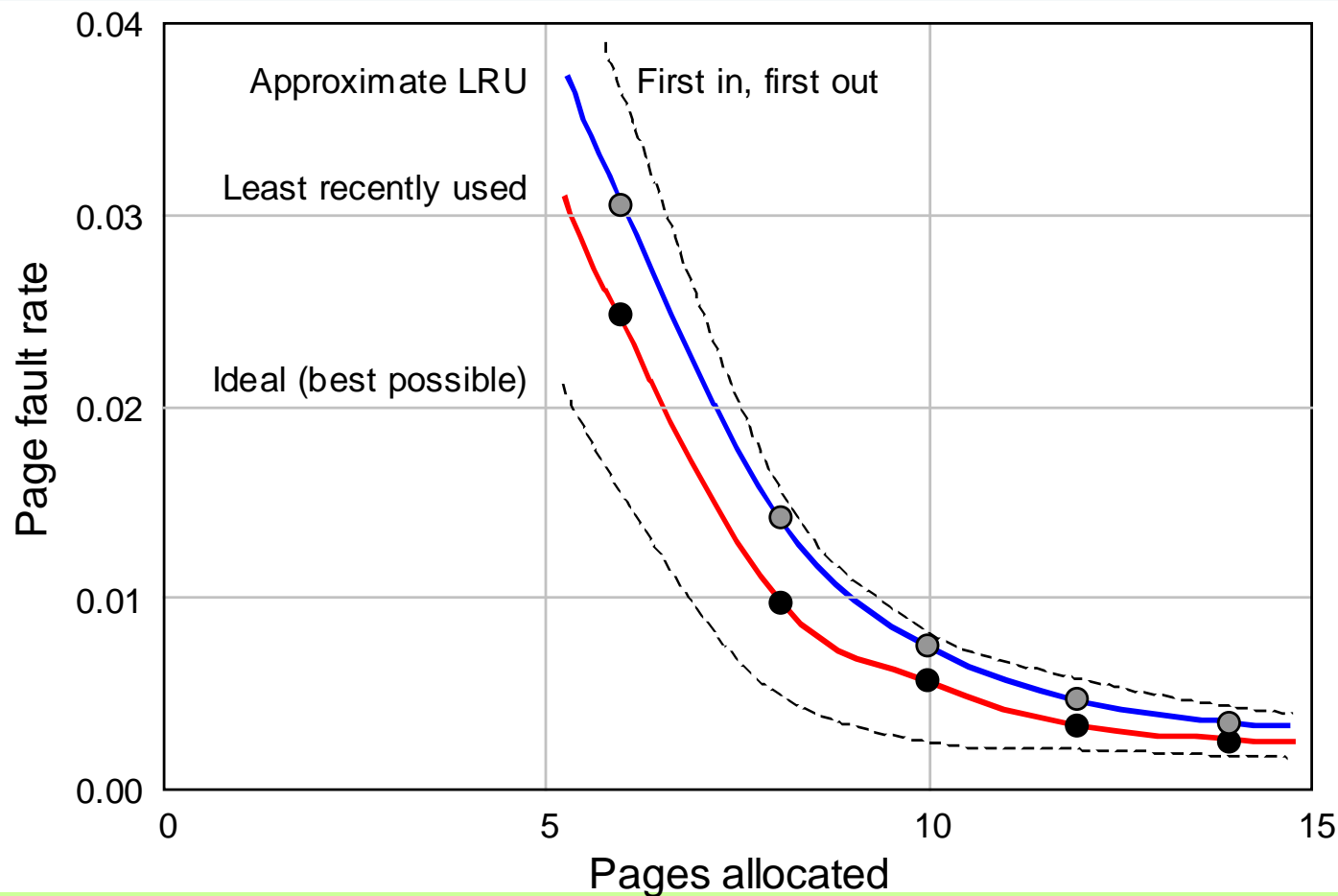
Variația în dimensiune a setului de lucru pentru un program

Impactul tehnologiei asupra memoriei virtuale

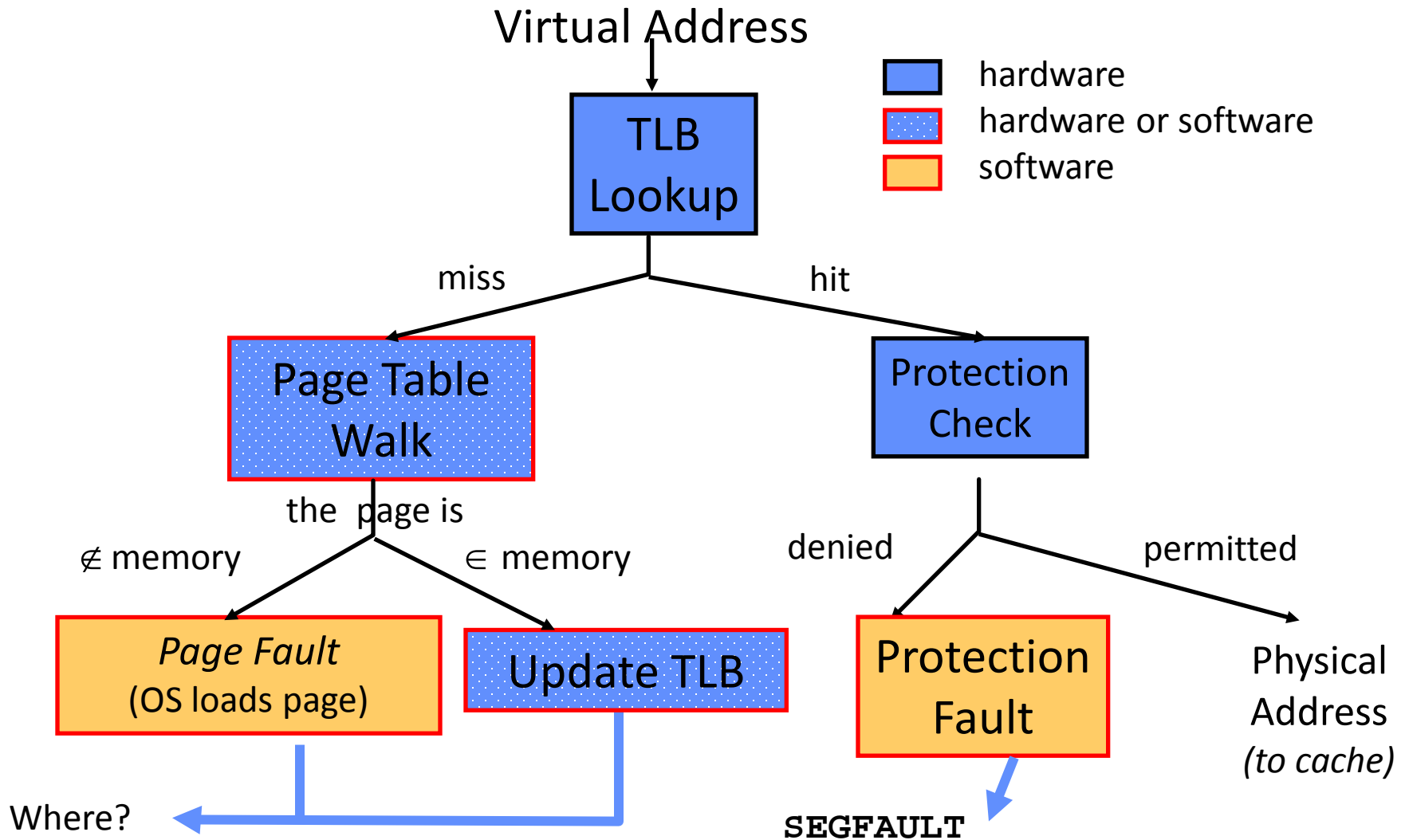
Tendințe pentru viteza discurilor, memoriei principale și a CPU-ului

Impactul poloticii de înlocuire asupra performanței

Rata de page fault în funcție de numărul de pagini locat și de politica de înlocuire a paginilor

Traducerea adreselor: *putting it all together*

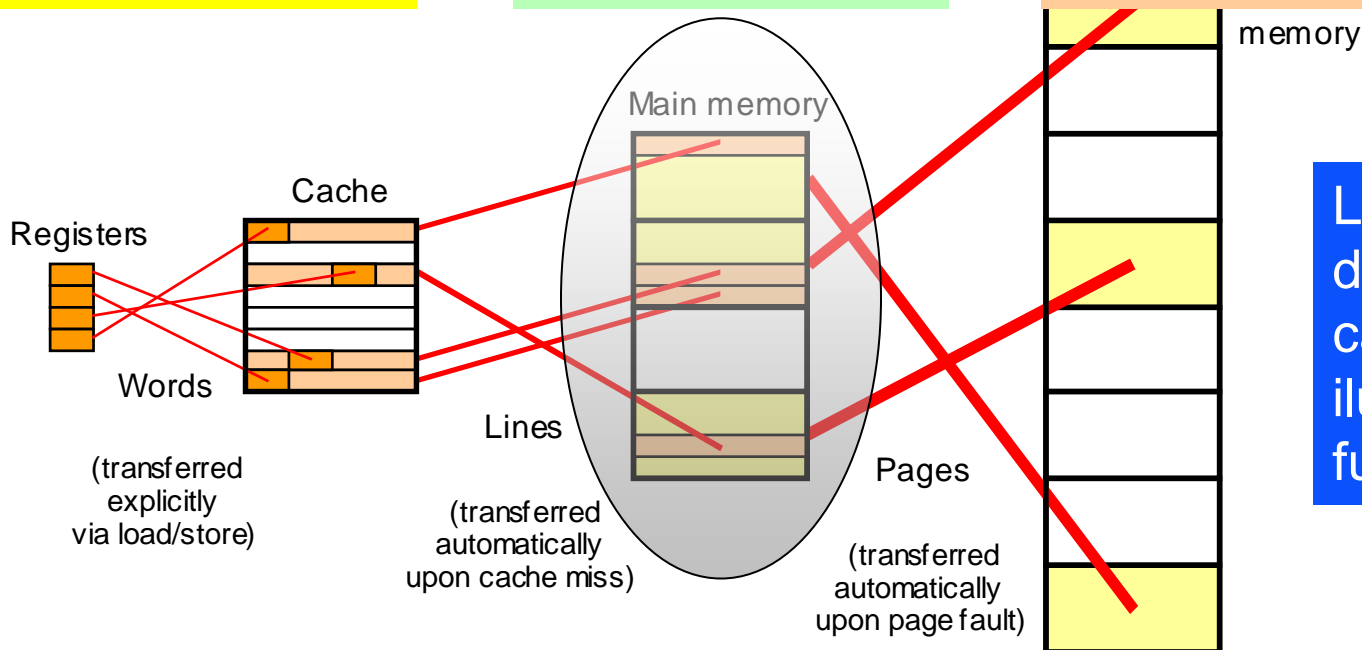
- Memoria virtuală mărește **capacitatea**
- Avem un subset de pagini virtuale în memoria fizică
- **Tabela de pagini** mapează paginile virtuale pe pagini fizice – traducere de adrese
- **TLB** mărește viteza cu care se fac translațiile adreselor
- Tabele de pagini diferite pentru programe diferite asigură **protecția memoriei**

Ierarhia memoriilor - concluzii

Memoria cache:
dă iluzia unei
viteze mari de
execuție

Memoria
principală: cost
rezonabil, dar
lentă și mică

Memoria virtuală:
dă iluzia unei
dimensiuni foarte
mari a memoriei

Localitatea
datelor face
ca toate
iluziile să
funcționeze

Fluxul de date într-o ierarhie de memorii

- L1/L2 Cache
 - Există numai pentru a accelera execuția
 - Comportamentul este invizibil programatorului de aplicații și (unei mari părți a) sistemului de operare
 - Implementate în întregime în hardware
- Memoria virtuală
 - Este fundamentul multor funcții ale SO
 - Process creation, task switching, protection
 - Software
 - Alocă/partajează memoria fizică între procese
 - Construiește tabele care urmăresc tipul memoriei, sursele, partajarea
 - Exception handling. Completează tabelele de mapare
 - Hardware
 - Translatează adresele virtuale via tabelele de mapare, impune permisiuni
 - Acelerează maparea prin intermediul TLB

- These slides contain material developed and copyright by:
 - Arvind (MIT)
 - Krste Asanovic (MIT/UCB)
 - Joel Emer (Intel/MIT)
 - James Hoe (CMU)
 - John Kubiatowicz (UCB)
 - David Patterson (UCB)

- MIT material derived from course 6.823
- UCB material derived from course CS252